

Vecka 13 • 2020 (23 mars – 29 mars)

Kvällstunden

VECKOTIDNINGEN FÖR HELA SVERIGE

Inledningsvis

Det är oroliga tider. För att bromsa coronavirusets spridning genomförs åtgärder som inte synts till sedan andra världskriget och de första dödsfallen har konstaterats i Sverige. Gränser stängs, svenskarna hamstrar, många klagar över motstridiga uppgifter och det talas om "århundradets ekonomiska kris". Corona kommer att präglade detta år.

I allt detta hoppas jag du mår bra, kära läsare.

De svenska åtgärderna för att bromsa spridningen har fått både beröm och kritik. Jag vill inte uttala mig om dessa, tillräckligt många självutnämnda smittskyddsexperter har framträtt. Men det jag vill framföra åsikter om är samhällets beredskap. Att civilförsvaret eftersatts är obegripligt, men nu sker antligen en omstart och samordning och förråd ses över. *Expressen* skrev den 16 mars om "Ropet inifrån vårderna". Andreas Fischer, kirurg i Stockholm, sade: "Vi kommer inte att klara ett stort utbrott som det ser ut med platserna nu" och tidningen rapporterade om skyddsmaterial som läses in, handsprit som tagit slut och en oro för att intensivvårdsplatser för äldre måste prioriteras bort. I forumet LinkedIn skriver en filialchef på Beijer Bygg: "Så att sjukvården hade svårt att få fram material så jag tömde vårt lager på engångshandskar och masker. Intensivvårdsavdelningen i Västerås blev överlycklig."

Kortsiktigheten måste få ett slut, Sverige måste ha bättre lager för större kriser. Det finns en anledning till att betala för en brandförsäkring även när huset inte står i ljusan låga. Jag hoppas slippa höra orden "Vi såg det inte komma" igen, när det gäller någon av statens kärnuppgifter.

Kalle Östgren

Foto: Björn Lindgren/Aftonbladet/TT

Lysande världsstjärna

Marie Fredriksson var superstjärnan med en av Sveriges största sångröster. Tillsammans med Per Gessle i bandet Roxette erövrade hon världen och toppade musiklistor i såväl USA som i England. De sålde osannolika 75 miljoner skivor och turnerade över hela världen. Marie Fredriksson

hade även en karriär hemma i Sverige och låten "Sparvöga" blev en stor succé. Strax före lucia 2019 tystnade en lysande artist. Christer Olsson berättar om sina möten med Marie Fredriksson och tecknar ett porträtt av den lilla sångerskan med den stora rösten.

6

Håller byken ren:
**Sveriges enda
tvätterimuseum
finns i Hagalund**

14-15

Riskerade livet:
**Rose räddade
ovärderliga verk
från nazisterna**

22

BREV FRÅN LÄSARNA: "VARFÖR FÅR INTE ÄLDRE LÅNA TILL ETT HUS?"

Franskt geni löste hieroglyfernas gåta

När franska soldater hittade en stenplatta i Egypten – Rosettestenen – kunde ingen tyda de mystiska tecknen. Men en ung språkbegåvning tog sig an problemet och Jean-François Champollion skulle komma att ge oss nyckeln till faraonernas värld.

År 1822 lyckades den franske orientalist och språkgeniet Jean-François Champollion slutligen dechiffrera ett av världshistoriens mest gåtfulla skriftsystem, de egyptiska hieroglyferna. Egypten kunde på nytt tråda fram i historiens ljus – vägen till den äldsta skrivna litteraturen öppnades.

Champollion hyllas i dag som nationalhjärte i Frankrike. Men under sin livstid blev han ofta baktalad av rivaler och fiender som gjorde sitt bästa för att förstöra hans goda rykte, men han visste att hans landvinningar till slut skulle få erkännande: Skrivarna i det forntida Egypten var förvissade om att deras ord skulle vara för evigt, och Champollion uppskattade visdom i följande fornegyptiska sentens: "Gott är att tala med Framti-

den; den kommer att lyssna".

Det sanna monumentet över honom är att hans namn för evigt kommer att vara förknippat med återupptäckten av denna civilisation – det gamla Egyptens nycklar öppnade också dörrarna till Champollions egna ärofulla plats i historien (Leley & Roy Adkins).

Jean-François Champollion föddes den 23 december 1790, för 230 år sedan, i Figdeac i Frankrike och dog den 4 mars 1832 i Paris, endast 42 år gammal. Han började tidigt studera orientaliska språk, särskilt koptiska. 1809 blev han professor i historia vid universitetet i Grenoble och 1831 erhöill han den första professuren i egyptologi vid Collège de France i Paris.

Unik forskarkarriär

1801 upptäckte den franske fysikern och länsprefektorn Joseph Fourier en elvaårig skolelev i sitt departement vars brådmogna intellekt och brinnande intresse för österländska språk redan slagit hans lärare med häpnad.

Förutom latin, grekiska, syrisk, armeniska, och hebreiska

lärde sig Jean-François Champollion också koptiska. Detta skulle visa sig vara språket som talades i det gamla Egypten!

Fourier lät honom få se några gammalegyptiska föremål med hieroglyfer, som han hade fått Napoleons uppdrag att katalogisera.

– Vad betyder de? frågade pojken.

– Det är ingen som vet, svarade Fourier.

Champollions möte med Fourier blev upptakten till en fascinerande och unik forskarkarriär. Från den dagen hade ynglingen bara en sak i tankarna: att bli den förste som tolkade det gamla egyptiska skriftspråket, som ingen förut hade lyckats dechiffrera.

Rosettestenen

De flesta lärde på den tiden ansåg hieroglyferna vara ett slags bildskrift eller metaforer. Några trodde rent av att egyptierna varit kolonister från Kina!

Så stod saken när Champollion 1822 i ett museum fick ögonen på den drygt meterhöga Rosettestenen ifrån år 196 f Kr.

Den svarta basaltskivan hade upptäckts 1799 av en fransk soldat som arbetade med befästningar vid staden Raschid – eller Rosette, som är dess europeiska namnform – vid Nilens västra mynningsarm.

Det var under Napoleons egyptiska fälttåg, som hade till syfte att avskärma engelsmännens förbindelser med Medelhavsländerna och Ostindien. Européerna, som inte förstod arabiska, kallade denna sten Rosette. Stenen, och många andra av de fornfynd som insamlats av de vetenskapsmän som åtföljde Napoleons expeditionstyrka, togs sedan som krigsbyte av britterna. Rosettestenen skeppades över till

Jean-François Champollion (1790-1832)

England och kom till Portsmouth i februari 1802, innan den fördes till British Museum i London, där den med stolthet förevisas än i dag. Egypten kräver att stenen skall återlämnas, men hittills förgäves.

Det är tack vare att Rosettestenen är försedd med samma text på egyptiska och grekiska som Champollion 1822 lyckades knäcka hieroglyfernas gåta.

Med bankande hjärta fann han snart att Rosettestenen utgjorde ett slags lexikon, den länge sökta nyckeln till hieroglyferna!

Tre skriftspråk

Stenen, som kom från ett gammalt tempel, innehöll samma budskap skrivna med tre olika skriftspråk: hieroglyfer överst, demotisk skrift (en modifierad form av hieroglyfer) i mitten och grekiska nederst.

Champollion, som var väl bevandrad i grekiskan, kunde nu läsa att stenen blivit ristad för att hugfästa minnet av Ptolemaios Epiphanes våren 196 f Kr. Den grekiska texten nämner Ptolemaios flera gånger. På motsvarande ställen i hieroglyf-texten finns en serie tecken om-

givna av en långsträckt oval, en kartusch. Champollion fick snilleblixten att dessa tecken stod just för Ptolemaios. Om det var så kunde hieroglyferna inte vara en renodlad bildskrift utan de flesta tecken måste beteckna bokstäver eller stavelser.

Men vilka hieroglyfer svarade mot vilka bokstäver? Champollion hade turen att känna till en obelisk som innehöll den hieroglyfiska motsvarigheten till det grekiska namnet Kleopatra. Han kunde nu jämföra de två kartuscher för Ptolemaios och Kleopatra, som ju hade flera bokstäver gemensamma.

Ptolemaios började till exempel med P och första tecknet i hans kartusch är en fyrkant. Kleopatra har p som femte bokstav – och i hennes kartusch utgörs det femte tecknet av samma fyrkant! Bilden började klarna.

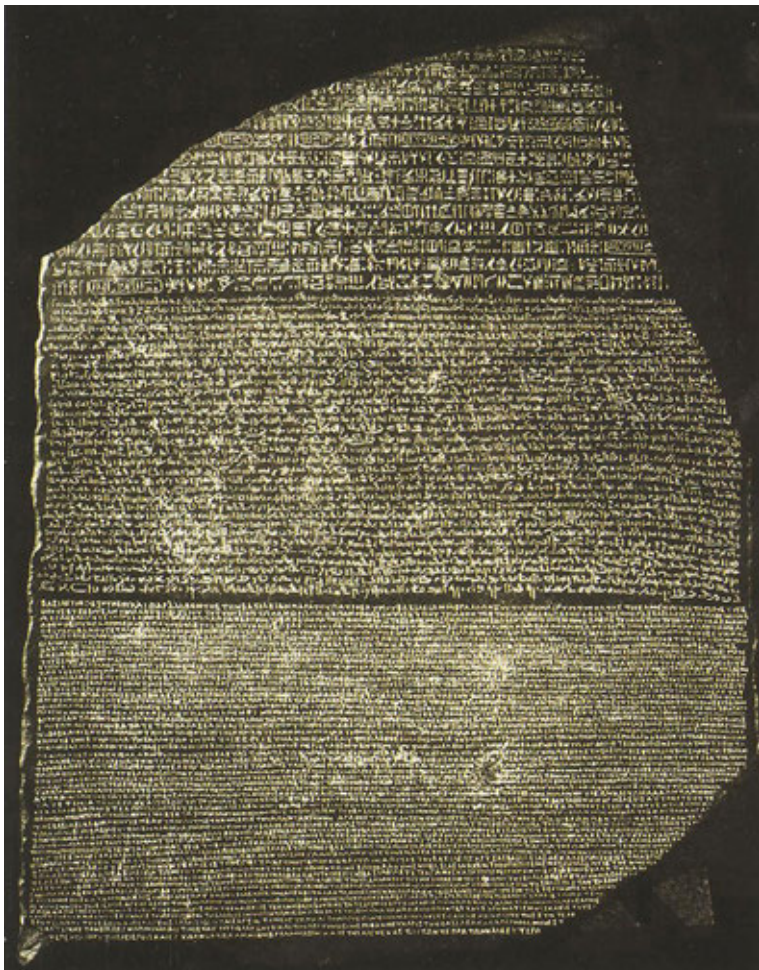
Nyckeln

Resten var enkelt – även om Champollion fann att den hieroglyfiska texten innehöll både bokstäver och bildtecken. Kartuscher visade sig vara nyckeln till lösningen. Han hade slagit upp porten till en tidigare okänd värld.

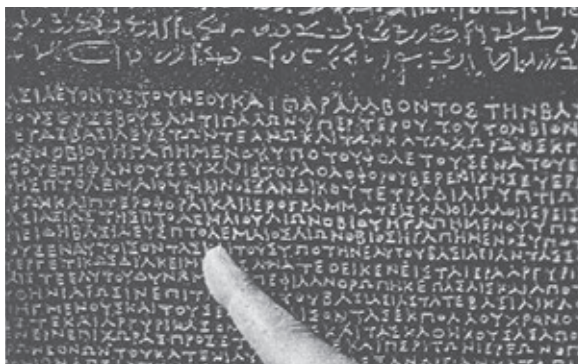
– Vilken glädje måste det inte ha varit att få upprätta denna enkelriktade förbindelse med en främmande civilisation, att låta en kultur som varit stum i årtusenden berätta om sin historia, magi, medicin, religion, politik och filosof, sade den kände amerikanske forskaren Carl Sagan.

Bara 32 år gammal hade Champollion löst hieroglyfernas gåta och fått svar på sin fråga till den franske fysikern 21 år tidigare. Nu visste han vad de underliga och sköna tecknen betydde!

Ulf Nihlén

Rosettestenen, från 196 f Kr, som franska soldater fann 1799 i Egypten. Senare tvingades fransmännen dock ge britterna stenen som krigsbyte, och sedan 1802 finns den på British Museum.

Varje kartusch i Rosettestenens hieroglyf-text (överst, ovanför fingret) svarar mot namnet Ptolemaios i den grekiska texten (nederst, ovanför fingret).

Kontakta kundtjänst

Ring: 021-19 04 15

mån-fre 09.00-12.00, 13.00-16.00

Mejla: kundtjanst@tidningshuset.com

Skriv: Kvällsstunden, Box 1080, 721 27 Västerås

Frågor som rör prenumeration, utebliven tidning, adressändring och dylikt besvaras av kundtjänst. Vid kontakt med kundtjänst, ange kundnummer för snabbare hjälp. Frågor som rör innehållet i tidningen besvaras av redaktionen. På kvalsstunden.se/kundtjanst hittar du svaren på de allra vanligaste frågorna.

Prenumerera

Priser:

- Helår 630:–
- Halvår 350:–
- Kvartal 220:–
- Autogiro: 54:–/månad

Utlandsprenumeration:

Helår: 1105:–, halvår 610:–

Vill du prova tidningen?

Du får 5 nummer för bara 50:– (Gäller en gång per hushåll.) Beställ på kvalsstunden.se eller kontakta kundtjänst.

Övrig information

Chefredaktör och ansvarig utgivare:

Kalle Östgren, telefon: 021-19 04 14
kalle.ostgren@tidningshuset.com

Kvällsstunden utges av:

Tidningshuset Kvällsstunden AB, Västerås

VD:

Ewa Wärmlöf Helmrich

ewa.helmrich@tidningshuset.com

Postadress:

Box 1080, 721 27 Västerås

Telefon växel:

021-19 04 15

E-post:

redaktion@tidningshuset.com

Hemsida:

kvalsstunden.se

Kvällsstunden

Kvällsstunden grundades 1938. Den är politiskt och religiöst obunden och har ingen anknytning till någon intresseorganisation. Läs mer om Kvällsstunden och tidningens historia på kvalsstunden.se

Kvällsstunden är TS-kontrollerad, upplaga år 2019: 35 500 exemplar. Allt material som publiceras i Kvällsstundens pappersupplaga lagras digitalt. Hela eller delar av publicerat material kan även komma att publiceras på de digitala plattformar och forum som Kvällsstunden förfogar över. Den som insänder material till tidningen anses vara medveten om – samt medge – att sådan digital lagring och publicering kan ske. För eventuella tryckfel ansvarar ej. Skatt på vinst i Kvällsstunden betalas av vinnaren. För ej beställt material ansvarar ej.

Tryck:

MittMedia Print AB

Kvällsstunden trycks på miljöanpassat papper från svenskt pappersbruk.

Anders Trense har besökt Galicien i norra Spanien för en fyradagarsvandring med besök på såväl musselodling som katedralen i Santiago de Compostela. Under sin vandring mötte han också vandrare som gått pilgrimsleden, som denna glada trio..

På långvandring i Galicien

Galicien liknar inga andra landskap i Spanien. Det ligger längst upp i norra delen av Spanien mot Atlanten. Följ med Anders Trense på vandring i en lite okänd del av Spanien, fylld av kultur och spektakulära naturupplevelser.

Jag åkte från Alicante på östkusten, upp mot Madrid och vidare till Galicien. Det är som att färdas från en värld till en annan.

Naturen och historien skiljer sig totalt mellan Costa Blanca-kusten och Galicien. Här uppe finns mycket kuperad och ymnig lövskog. Kusten har djupa, stora vikar som påminner om Norges fjordar. Dessa vikar kallas rias och har delvis bräckt vatten. De är enormt fiskrika vilket skapat en stor fiskindustri. Vi skall inte bara beskåda Galicien, vi ska smaka på landet också.

Norr om Madrid träder den stora högslätten fram. Enorma vidder som påminner om den amerikanska prären. Jorden skiftar i olika röda nyanser. Det här är Spaniens spannmålsbod. Allt är uppodlat så långt man kan se. Den skog som finns är mindre dungar av pinje. Bristen på skog gör att vi bara ser kaniner bland djurarterna, det är också mycket lite djurskötsel, några få kor för eget bruk.

När vi närmar oss Galicien förändras naturen ganska snabbt. Intensiv skog breder ut sig i olika gröna färger. Här regnar det ofta. Så dyker vattnet fram. Långt ned ser vi vår "första" ria. Men, vad är det som ligger på vattnet? Pråmar? Hundratals. Svaret får vi i morgon.

Dag 2: Ön Toja, eller Toxa

Denna ö har en intressant historia. Toxa är namnet på galiciska. Ön var länge tämligen ogästvänlig, på grund av Atlantens starka ebb och flod bildades ett lerigt "marskland" runt ön när det var ebb. Legenden berättar om en präst som hade en mycket sjuk åsna, som borde avlivas. Det förmådde inte prästen, i stället forslade han ut åsnan till denna ö för att gå sitt öde till mötes. En tid senare förprästen ut till ön för att ge åsnan en kristlig begravning. Vad händer? Jo, mot honom kommer en frisk och hoppande åsna. Så upptäcktes den fantastiska leran på denna ö, som har en bevisligen otroligt läkande verkan.

Denna ö blev sedan ett berömt spa. Hit kom kungligheter och folk med pengar. En industri utvecklades för att göra tvålar av leran och i dag tillverkas olika produkter, som säljs till en evigt ringlande turistikö. När det blir ebb kan man se kvinnor gå omkring på den leriga botten och hacka upp snäckor. För att få göra det måste de ha tillstånd och endast ta upp tre kilo per dag.

Ut på havet. Pråmar? Nej, mejilloneras – nu får vi förklaringen.

Vi far vidare ut på halvön Grove och till hamnen i staden Bayona. Fiskeindustrin är dominerande i hela Galicien och nu ska vi få se hur man odlar musslor. Båten glider sakta ut på Ria de Arosa, kryssandes mellan dessa mejilloneras, som var och en är stor som en tennisplan och finns i hundratals. 500 rep, 15 meter långa, hänger ned i vattnet fästade vid botten

på sin mejillonera. På dessa rep har man satt fast musslorna, som får växa till lämplig storlek och sköras.

Vi går ned i båten och kan genom fönster under havsytan se fiskar och musslorna fästade vid sina rep. När vi kommer upp bjuds vi på fest. Hur mycket som helst nykokade mejillonnes (blå musslor) och till det, det lokala vinet Ribeiro. Hur ska vi orka med lunch på det här?

Eftermiddag samma dag

Vi åker till en av Galiciens största städer, hamnstaden Vigo. Här finns en stor fiskeindustri, men även bilindustri.

Här jagade den engelska flottan in den spanska flottan, som hade guld och silver i lasten. När man insåg sitt nederlag sänkte man alla skeppen. Än i dag letar man efter dessa skatter.

Vigo är mycket vackert med trånga gränder, unika fina stenhus samt mycket kuperat. Ibland känns det som San Francisco, när bussen på lägsta växel kämpar sig upp till stadens topp. Där finns naturligtvis ett fort, som numera är en utmärkt utkikspåst över staden och mot Atlanten långt bort.

Vidare mot staden Bailona

Dag 3: Mot Portugal

Vi når snart den stora floden Minjo, som är gräns mellan länderna. Strax efter gränsen ligger staden Valensa Dominho, som är vårt mål. Den gamla staden är mer än tusen år gammal och ligger högt med murar och vallgravar som skydd. Kyrkorna och husen är vackra att betrakta, men det mesta är helt turistinriktat med barer och försäljning av allt från kvalitet till krams.

Eftermiddagen bjuder på en tur till sjömansstaden Santa Eugenia de Ribeira.

Här har de flesta haft och har sin utkomst av havet. Sjömännen var ofta borta upp till sex månader och längre. Som resultat av senaste besöket hemma, väntade ett nytt barn i familjen när de kom hem. Detta skapade stora kullar och krävde stora hus, som blev klassiska och kallades sjömansbostäder.

På alla gårdar står ett litet hus, som en lekstuga, liknande ett gravkapell. Namnet är horrero och minst av allt en gravkammar.

Förr i tiden när många var bönder, torkade man säden i dessa. De förekommer i norra Spanien och kan också betraktas som ett slags visthusbod. Alla vill behålla sina horreros som prydnad och bygger till och med nya.

Dag 4: Huvudstaden

Santiago de Compostela är huvudstad i Galicien. Den är världsberömd tack vare katedralen och pilgrimernas vandring till aposteln Jacob den äldres grav, som finns inne i katedralen.

Vissa pilgrimer går hela vägen

från Leon i Frankrike, en sträcka på 160 mil.

En strid ström av pilgrimer, liknande våra fjällvandrare, går förbi mig och ställer sig i en lång kö. Denna kö är för dem som vill komma in i kryptan där Jacob ligger.

Normalt får man vänta cirka tre timmar innan man släpps in.

För de flesta som "bara" vill gå in i katedralen finns en annan ingång, där väntetiden endast är några minuter, mycket beroende på säkerhetskontrollen. Man får inte ta med sig ryggsäckar eller övrig packning. Det finns en plats där man kan lämna in sin packning.

En fascinerande del

Inne i katedralen pågår mässa och det är fullt av folk. Längst fram sitter några förskoleklasser på golvet. De har väntat länge och några sover lutande mot varandra. På flera ställen står biktstolar där människor sitter och biktas sig. Tillsammans med sången och färgprakten är det ett imponerande skådespel, om man får använda det ordet.

Santiago som stad har mycket mer att bjuda på

På vägen tillbaka hann vi med ett kort besök i staden Pontevedra. Samma imponerande arkitektur och allt i sten, varför? Jo, i Galicien finns enorma mängder granit i marken och är en stor exportvara. Eftersom det finns så mycket, blir graniten billig och används till det mesta.

Galicien är en fascinerande del av Spanien, väl värd ett besök.

Anders Trense

BREV FRÅN LÄSARNA

Som läsare av Kvällsstunden är du alltid varmt välkommen med inlägg i frågor av allmänt intresse. Redaktionen förbehåller sig rätten att gallra bland bidragen, redigera dem samt att avbryta pågående debatter. Du får gärna underteckna med en signatur, men skriv även namn och adress. Vi prioriterar korta insändare.

Skicka till: "Brev från läsarna"
Kvällsstunden, Box 1080, 721 27 Västerås.
Mejla: redaktion@tidningshuset.com

Varför inte lån till äldre?

Jag har en fråga, den kanske är dum, men då är jag väl dum då!

Min fråga: Varför får inte vi äldre låna pengar för att köpa ett mindre hus?

Vi bor i dag i en hyresrätt med 6 890 kronor i månaden i hyra. Skulle vi få ett lån på cirka 1,5 miljoner kronor skulle vi betala cirka 5 500 kronor per månad! Det skulle alltså bli billigare att bo i ett eget hus än i ett halvruckel till hyreslägenhet! Men kruxet är att vi äldre inte får låna hela summan, utan 20 procent ska läggas i handpenning! Vart får man dessa pengar ifrån, då vi inte har dessa på grund av en hög hyra för en liten tvåa? Moment 22?

Folk lever längre i dag, så reglerna bör ändras. Vid skilsmässa blir det dyrt, vi har båda ägt hus, men efter att huset delats upp och utlägg för advokater blir det inte mycket pengar kvar. Möbler, flytt och dylikt "äter upp" ett eventuellt radhus eller en bostadsrättslägenhet.

Så dessa hyror är enormt dyra i dag för oss äldre med fattigpension. Snart får man bo i skogen i en rishydd! Urusla bostadsbidrag får man här ute i landsortens städer. Några 7 000 kronor i månaden är utopi i fattiga kommuner. Och inne i Stockholm vill vi aldrig bo! Äldre är inget värda i dag.

Tack för en bra tidning!

Ewa Backman, Julita

Om smittspridningen

Otaliga "experter" i coronavirus-spridningsbekämpning, men ingen uppmaning att hosta i armvecket!? Hoppas min uppmaning får vingar!

Gordan Rusković, Växjö

Begränsa barnafödandet

Jag har tidigare påpekat att jordens överbefolkning leder till katastrof.

Jorden slår tillbaka i form av hungersnöd, krig och farsoter, så har det varit i alla år och så kommer det att förbli. Den senaste farsoten är coronaviruset, och det blir inte den sista, det kommer säkert fler om inte mänskligheten själv ser till att hålla födslarna under kontroll.

Så sluta med tramset om utsläppsrätter, skatt på plastpåsar och experiment med elbilar med mera. Om det finns något uns av förstånd och logiskt tänkande hos de styrande inom FN och nationerna så borde man

angripa problemen vid roten. Stoppa den accelererande överbefolkningen! Då löses automatiskt problemen med miljöförstöringen, utbredning av städer på bekostnad av naturen samt sjukdomar genom att det är för tätt mellan människorna.

Rune Winter

Råd i orostider

Hej, i dessa tider av oro och isolering vill jag ge två råd: Se gamla fina filmer på "Öppet arkiv" på nätet, till exempel *Den goda viljan* och *Kejsaren av Portugalien*. Läs Litanian som af-tonbön (psalm 700:1 i psalmboken).

Vänligen, RS

Hur gjordes "fuskgräde"?

Först måste jag säga att ni gör en mycket bra och innehållsrik tidning, som man längtar efter varje tisdag när man går ut och hämtar in posten.

Nu vill jag pröva lyckan med att efterlysa ett recept på "Kris-tidsgräde". Min mamma hade det receptet i sin anteckningsbok, men den gick förlorad när hon avled. Jag minns att den gjordes av vanlig mjölk och jag tror att man tillsatte lite potatismjöl, sedan vispades den hårt och länge. Den blev fluffig och passade bra på min nyponsoppa, som jag fick när jag var förkyld. Vore fantastiskt roligt om någon vet något om denna "Fuskgräde".

Hjördis Sjöquist i Kinna

Om kinesiska planer

Kommentar till insändaren från "Wiolen i Vetlanda" i Kvällsstunden nummer 10:

Wiolen i Vetlanda, du behöver nog inte oroa dig så mycket för kinesernas expansion. Historiskt sett, genom årtusenden, har Kina inte haft större ambitioner om att föra krig och erövringar av andra länder. Jag kan rekommendera dig att titta på "Kunskapskanalen" på SVT och programmet Kinas historia.

Där omtalas till och med hur förvånade de första européerna blev när de såg att de inte krigade med närliggande länder, som i Europa. Att de köper mycket beror först och främst på att de har så vansinnigt mycket dollar i sitt handelsöverskott med USA och även en del andra länder. Den dagen då korthuset på dollarns värde faller samman då är det inte roligt att sitta med

Svarte Petter på hand. Bättre göra sig av med dollarn i tid, rätt om de får betala lite mer än vad värdet kanske för tillfället är. I Sverige är allt billigt på grund av kronas dåliga värde mot alla andra valutor, så det blir en extra bra affär.

G Nordström

Dragspelsprofiler

Förut fanns det ett inslag i Kvällsstunden varannan vecka under rubriken "Dragspelsprofilen" med personuppgifter och ofta även foto och historik. Sedan var det en insändare som klagade att det var för mycket av profilen i tidningen och strax därefter togs den bort. Det kunde vara trevligt om detta kunde komma tillbaka.

Jag tror att det är många fler än jag som skulle önska detta. Läsare med dragspelsintresse, tyck gärna till om detta. Det kan också vara trevligt med profiler med andra instrument.

Gunnar Olsson

Nytt hopp om postgången!

Dyrare, sämre, senare eller inte alls. Det kunde vara postens nya devis. Ändå minns vi en gång, när den gula cykeln kom punktligt med en av dagens och barnens hjältar, brevbäraren. Men det var på gamla Postverkets tid.

Dagens Postnord däremot, anlitar både arbetslofarna och personal från Samhall. De har ingen koll på säkerheten, utan portar och grindar glöms öppna. Fordon och cyklar lämnas olästa, under utdelning i trappor. Under mina elva år i Postnord, har också andelen stulen post bara ökat. Brevstölper är orsaken till de flesta idkapningar och länsanden av konton i Sverige. Vad gäller importerade paket, så hinner de inte bli kollade av tullen. En del har senare visat sig innehålla narkotika. På Postnords terminal i Malmö stal en enda person paket för hela 2,5 miljoner kronor under året.

I somras hörde vi också om en polisrazzia mot det danska huvudkontoret, efter penningtvätt där.

Ja, man kan ju undra vad det konkurshotade Postnords chefer egentligen sysslar med i kulisserna. Danska staten har redan betalat ut ett par miljarder kronor för att rädda Postnords danska verksamhet. Nu vill även svenska Postnord att våra skattebetalare ska bidra med liknande summor.

Men varför ska vi hålla just det företaget under armarna? I höstas var det en kåsör i denna tidning som efterlyste en ny glad entreprenör i postbranschen.

Kanske kan hon nu snart bli bönhörd. Bring och Citymail delar redan ut nära två miljoner brev om dagen. Ännu bara från

Vinslövs hembygdsförening har fått frågan vad detta föremål har använts till. Vid vårt öppet hus kunde inte någon ge ett trovärdigt förslag, så vi låter frågan gå vidare till tidningens läsare. Någon som känner igen detta?

Hälsningar, Bertil Jönsson, Vinslöv.

företag och myndigheter, men de planerar också pakettidistribution. Än så länge vill de inte förmedla privatpost eller arbeta i glesbygd, men förhoppningsvis utökar de ändå sin verksamhet med tiden. Postnord behöver inte bli arbetslösa för det. Deras organisation duger bra till utdelning av reklam, kataloger och annan samhällsinformation.

Men vi väddar till Post- och Telestyrelsen: Låt vår adresserade post endast hanteras av de nya och seriösare postföretagen. Då vågar vi börja skicka mer fysisk post igen.

Alve H.

Angående skicka vidare

Ett par insändare har skrivit om att tidningen skickas vidare till andra. Varför inte själv prenumerera på tidningen? Alla medel är välkomna till en tidning kan jag tänka mig i vår digitaliserade värld.

Pelle i Malmö

Protest mot BEO

I fjol höstas kunde man läsa att 16 utredare och jurister inom Skolinspektionen riktat allvarlig kritik mot BEO, Barn- och Elevombudet. De har hävdade att den egna myndigheten drivit skadeståndsärenden, där elever blivit kränkta, alldeles för långt.

En lärare speciellt anklagades bland annat för att ha kränkt en elev genom att fysiskt lyfta denne ur en soffa.

Roger Haddad, som är liberal skolpolitisk talesperson, har nu i ett pressinlägg föreslagit att elevombudet omgående skall avvecklas i nuvarande form. Skälet är att lärarna rent generellt fått se sin ställning undermineras.

I klarspråk har Haddad i sitt inlägg deklarerat att stora delar av lärarkåren förlamats inför hotet om skadestånd på 15 000-20 000 kronor.

Risken är att elever som stör

och förstör tar kommandot medan läraren känner sig osäker i sin yrkesutövning inför situationen samtidigt som de skotsamma eleverna får sin studiero rubbad.

Lärarna måste återta befälet över klassen och i likhet med idrottsvärlden få rätten att utdela rött kort eller utvisning för den som inte följer regelverket. Onekligen en grannlaga men nödvändig uppgift.

Avstängda telefoner under lektionstid och avhängda mössor och kepsar är en sak under lektionstid, men det som lärarna våndas över och det som Haddad tar upp är betydligt viktigare.

Lars Borke, med skolstart 1944

Om Rönneholms mosse

Jag läste Kvällsstunden för en ganska lång tid sedan och bland insändarna var det då en person som frågade om någon kände till något om Rönneholms mosse.

Saken är den att min bror hittade en pärm med papper från det att mossen bildades. Vår far arbetade som förman där och då. Han hade tänkt kasta bort pärmerna, men jag hindrade honom, kanske ser personen som var intresserad detta? Kvällsstunden har kontaktuppgifterna till min bror, Per Inge Nordahl.

Ulla Löfgren, Asmundtorp

Guldgrävarsång

I Kvällsstunden nummer 12 efterlyser Marie Hansson i Olofström mer information om låten "Guldgrävarsång". Flera läsare har hört av sig, vi börjar med Björn Wegraeus i Göteborg:

Hej Marie! Sängen du letar efter heter "Partners" och det är Gunnar Wiklund som sjunger. Du hittar den på skivan "Gunnar Wiklund sjunger Jim Reeves" som kom 1970. Har du Spotify så finns den där och även på Youtube om du googlar. Imponerande att du kom-

mer ihåg texten så bra efter alla dessa år.

Vi lämnar ordet till Elly Bendix i Västerås:

Hej, när jag satt och läste insändarsidan fick jag syn på din efterlysning. Jag känner väl igen låten. Den heter "Partners" och sjöngs av Gunnar Wiklund.

Jag hade en skiva med låten, där "Han måste gå" också var med. Tyvärr har den försvunnit, men jag hoppas du får tag i den.

Kaj "V8" Hagström i Hjärtum fyller på med ytterligare tips:

Jag känner igen den! Låter heter i original, och i sin mest kända tappning, "North to Alaska" och sjungs som signaturmelodi av Johnny Horton i filmen med samma namn från 1960. John Wayne spelar huvudrollen som en svensk-amerikan under guldrushens dagar i Alaska.

För övrigt var det länge sedan jag skrattade så gott som när jag läste artikeln om Gunnar Sträng i samma nummer!

OS i London 1948

Hej! Det skulle vara intressant med ett reportage om olympiaden i London 1948. Sverige blev väl näst bästa nation efter USA.

De är ju möjligt att dela upp referaten i flera avsnitt, till exempel friidrott, brottning och övriga grenar.

Lennart Henriksson, Skellefteå

Svar från redaktionen: Tack för tipset Lennart, det ska vi fundera på!

Kalle Östgren, chefredaktör

Vandringspris på vift

"Vårt hems vandringspris" var med på första Vasaloppet 1922 och vandrade sedan fram till 1940, då Arthur Häggblad tog hem det för gott. Arthur sålde sin prissamling strax före sin död 1989.

Var finns vandringspriset nu?

Vasaloppets Samlarklubb vill gärna hitta och återföra det till Mora inför Vasaloppets hundraårsjubileum om två år och komplettera historien om vandringspriset. Priset är en bronsfigur, cirka 25 centimeter hög, som föreställer Gustav Vasa på skidor.

Om du vet något, hör av dig till mig. Kvällsstunden har mina kontaktuppgifter.

Lars-Åke Hansson, ordförande i Vasaloppets Samlarklubb

DEN GAMLA BILDEN

Visst är det underbart med gamla bilder! Skicka in dina bästa foton till oss, så fler kan få njuta av dem. Berättelsen kring det som visas på bilden är precis lika viktig. Skriv därför hellre för mycket än för lite, så redigerar redaktionen till rätt längd. Om du skickar in originalfoton, skriv ditt namn och adress på baksidan eller i nära anslutning till fotografierna så att vi kan skicka tillbaka dem till dig. Om du skickar bilderna i digital form är det viktigt att de är tillräckligt högupplösta, annars går det inte att använda dem i tidningen.

Skicka till: "Den gamla bilden" Kvällsstunden, Box 1080, 721 27 Västerås.

Mejla: redaktion@tidningshuset.com

MITT FÖRÄLDRAHEM 1940

Här ett kort som är taget vid mitt föräldrahem Östergård sommaren 1940. I dörröppningen står min pappa Oscar, till höger om honom jag, Olga, min mamma Amanda och min kusin Hildur. Till vänster om pappa min bror Harry, min bror Tage och min kusins bror Kurt. Alla är borta nu, det är bara jag kvar, 93 år gammal.

Inskickat av Olga (Wallentin) Erixon, Sandsjöfors

FORDON FRÅN FORDOM

TRAKTORMUSIK I TAKT

Det är en vacker sommandag vid Viksta traktormuseum i Uppland då jag möter riksspelmannen Leif Alpsjö med sin nyckelharpa vid en grön Bolinder-Munktell från 1957.

Traktorns dieselmotor tuffar taktfast när Leif Alpsjö spelar rytmiskt i takt med motorns härligt dunkande gång. Att spela tillsammans med en drygt 60 år gammal traktor är uppskattat då fler stannar till för att se och lyssna.

Bara några år efter det att de första bilarna börjat rulla på vår jord, såg bonden sin chans att ta hjälp av förbränningsmotorn i en traktor. Enkla, spretiga metallkonstruktioner försågs med en motor. Efter traktorn monterades nu ett jordbruksredskap som tidigare dragits av en hårt kämpande häst eller ox.

Efterhand blev dessa "metallhästar" alltmer avancerade och starka. Järnhjulen ersattes av gummihjul. Fyra hjul blev åtta stora, feta hjul att ta sig fram med i myllan. Ett helt stuteri av fradgande hästar var samlade i

de allt effektivare motorerna. Uthålligheten var nu oändlig.

De första bensindrivna traktorerna byggdes i USA i slutet av 1800-talet. Namnet traktor myntades redan år 1906 av en kreativ traktorförsäljare. Amerikanerna kan sägas vara ledande när det gäller traktorutvecklingen. Dessa efterlängta arbetsredskap hade både tre och fyra hjul. Hela tiden blev åkkomforten mer tilltalande, bland annat ersattes "muskelservon" med servostyrning. Bensinmotorn ansågs också alltmer föråldrad och den turboladdade dieselmotorn blev vanligare.

Leif Alpsjö's "musikvän" Bolinder-Munktell startade med att Munktell grundades år 1832. År 1913 började företaget tillverka traktorer med förbränningsmotorer. Många av motorerna levererades av Bolinder, som hade tillverkat motorer sedan 1893. Den första traktorn av märket Bolinder-Munktell lanserades år 1934 och hade en tvåcylindrig motor. År 1950

förvärvades Bolinder-Munktell av Volvo och den första fyrtaktsmotorn med dieseldrift lanserades 1952. På 1950-talet uppdaterades produktprogrammet och nya två- och fyrcylindriga dieselmotorer introducerades. År 1966 började Volvo använda sina egna motorer i traktorerna. Företaget hade tidigare bytt namn till BM-Volvo och namnet ändrades till Volvo

BM år 1973. Bolinder-Munktell var nu en integrerad del av Volvokoncernen.

Efter denna musikupplevelse av riksspelmannen och Bolinder-Munktell får vi veta att märket BM Victor typ 230 är tillverkad i Sverige 1957. Motorstyrka 31 hästkrafter med två cylindrar. Vikten modiga 1650 kilo. Pris år 1961:

11 140 kronor. Musikstunden var helt gratis!

Text och foto: Gunnar Flodén

Leif Alpsjö musicerar tillsammans med en Bolinder-Munktell-traktor från 1957. Den infällda bilden är Henry Ford med traktor och plog 1907.

Marie – en svensk superstjärna

Hon var en av våra allra största popexporter och världsstjärnor. Det började hemma i Halmstad med framgångar som steg som en musikalisk raket mot himlen med världsturnéer med Roxette och "Beatles-hysteri". Här berättar Christer Olsson om en fantastisk karriär och om sina möten med Marie Fredriksson.

nöjesprofilen

Strax innan jul, den 9 december, dog Marie Fredriksson i sviterna av den hjärntumör hon ådrog sig den 11 september 2002.

Alla har olika minnen av henne. En del minns konserter med Roxette, andra med Gyllene Tider och ett fåtal med ett av hennes första band, Strul.

Roxette har sålt 75 miljoner skivor över hela världen. De har turnerat i 46 olika länder och setts av miljoner människor. De har haft fyra singlar högst upp på USA-listan och över 40 låtar på Englands Topp 40. Deras sista världsturné sålde biljetter för 1,5 miljarder kronor. De hör hemma bland Beatles, Rolling Stones, ABBA, Bruce Springsteen och U2.

Fläsk och löksås

Själv minns jag mitt första möte, på den tiden när hon gjort *Sjunde vågen* och var ihop med Lasse Lindbom och långt senare på Ulla Winbladh när hon berättade om Roxettes första Sydamerikaturné och hur ofattbart stora de var där. Hur Marie och Per jagades från sina hotell till arenorna av fans. Enligt Marie var det rena Beatles-hysterin.

Och jag minns att när jag beställde in fläsk med löksås tog Marie det också.

– Det har jag inte ätit sedan jag var liten, sade hon.

Roxette. Marie Fredriksson och Per Gessle på konsert i Halmstad 2010.

Marie Fredriksson, sångerska med bredd och värme, här under en konsert i norska Odderöja 2012.

Hon tyckte det var gott.

Ändå blev jag minst sagt överraskad när hennes manager Marie Dimberg ringde och frågade om jag ville skriva en omslagstext och intervju Marie i samband med *Min ende vän*, skivan 2006 där hon hyllade sina gamla proggidoler som John Holm, Pugh Rogefeldt och Marie Bergman.

När jag kom ut till villan i Djursholm för att träffa henne var hon fortfarande dålig efter sin hjärntumör 2002. Hon klagade över att hon inte hann med att läsa textade program på tv:n och att hon reagerade långsamt på frågor. När hon vaknade upp efter epilepsianfallet, där hon slagit huvudet i handfatet, kunde hon varken läsa eller räkna längre och om hon gick in i ett rum hittade hon inte ut igen.

– Det var hemskt, fruktansvärt, sade Marie då. Allting dog. Lusten, musiken, allt. Jag hade ingen glädje över att höra musik längre.

Stark återkomst

När jag träffade henne i Djursholm hade glädjen över att musicera kommit tillbaka. Jag minns att i hemmastudion på vinden stod fyra elgitarrer prydligt i sina ställ, men fortfarande klarade hon inte av att skriva nya, egna låtar. I stället fick det bli en hyllning till den musik som formade henne när hon gick på musiklinjen på Svalövs Folkhögskola – den svenska proggen från 70-talet.

Sista gången jag träffade Marie hade hon hunnit bli 55, hade ofattbart nog gjort ytterligare 157 konserter med Roxette efter

tumören, turnerat över hela världen och gjort ytterligare två album med gruppen. Marie upplevde själv att hon fått ökat självförtroende efter sjukdomen och att hon fick oerhörd kraft av att jobba.

"Jag går lite konstigt"

När jag träffade henne hade hon precis släppt *Nu*, hennes första svenska LP på 17 år, där hon fått texthjälp av Kenneth Gärdestad, Halmstad-kompisen Ulf Schagerström, Uno Svenningsson, Johan Kinde och Per Gessle. Hon var lika smal som alltid, klädd i en åtsmitande svart skinnjacka och "ålaskinn" av mjukt skinn. Bortsett från en liten eftersläpning i ena foten verkade hon helt frisk.

– Jag går lite konstigt, sade hon på välvårdad skånska, och har ett synfel som gör att jag har svårt att se dig tydligt om du inte sitter rakt mittemot mig.

Foten gör också att hon har problem med pedalen på pianot, men i stället för att ge upp hittade hon nya, annorlunda sätt att spela på.

När jag träffade henne 2013 såg hon fram emot hösten och ännu en turné med Roxette. Men 2016 stoppade läkarna henne för gott. Hennes kropp orkade inte fler turnéer sade de. I stället bestämde sig Marie för att dra sig tillbaka, stanna hemma hos familjen och ta hand om bostäderna i Djursholm och södra Spanien. Läsa böcker klarade hon fortfarande inte, där emot lyssnade hon gärna på ljudböcker och musik av stora favoriten Rufus Wainwright – och hon längtade efter att måla

mer. 2013 hade hon haft två utställningar i Stockholm och Göteborg – och sålt slut på allt. Däremot tyckte hon fortfarande att det var för ansträngande att både måla och hålla på med musik – det fick bli en sak i sänder.

Marie hade en vilja av stål och bestämde sig tidigt för att det här skulle hon klara av – framför allt för maken Micke Bolyos och barnen Josefins och Oscars skull.

– Jag har en väldigt stark överlevnadsvilja, sade hon då. Det är många som gått igenom exakt samma sak som jag som är döda för länge sedan.

Musikaliska barn

Både Oscar och Josfin är mycket musikaliska. Får man tro Marie så är Oscar en Per Gessle i vardande – fast än så länge skriver han sina poplåtar på engelska. Josefin är duktig på piano liksom mamma, men till skillnad från Marie drar hon mer åt det latinamerikanska hållet. Och varken Micke eller Marie tänker hindra dem om de väljer en musikalisk karriär.

– Man måste göra det man längtar efter, sade Marie då. När jag var ung valde jag in i det sista mellan musiker och skådespelerska. Det var antingen eller. Men eftersom jag tyckte om att sjunga tog musiken över – fast det var nära att jag gått den andra vägen.

På hennes sista skiva *Nu* är det bara en låt som hon skrivit helt ensam – *Sista sommarens vals*.

Efter sjukdomen tog det mycket längre tid för henne att

komma igång med både text och musik. Men det hindrade inte att hon fortfarande försökte skriva – både texter och musik. Varje dag.

På *Nu* är det i stället hennes make Micke Bolyos som skrivit den mesta av musiken. Inte för att det märks särskilt tydligt. Marie och Micke var på många sätt musikaliska tvillingsjälar. Trots att Micke skrivit många av texterna ligger de väldigt nära Marie, och om det var någon text hon inte gillade – tog hon bort den.

Prinsessbröllop

Utan Per Gessle hade aldrig Roxette återuppstått, sade Marie. När hon blev sjuk började hon och Micke Bolyos att jobba tillsammans med jazzsaxofonisten Magnus Lindgren, men när Gessle fick höra en låt Micke Bolyos skrivit, som han tyckte mycket om, tändes något hos honom igen.

Marie kände mest att skulle hon orka ge sig ut på vägarna igen? Kan det verkligen funka med Roxette igen? Självförtroendet var lågt.

Men när Per Gessle fått tillbaka lusten att skriva för Roxette kom den ena låten efter den andra – fort.

2010 spelade de *The Look* på kronprinsessan Victorias bröllop och tre år senare sjöng Marie sin egen *Ännu doftar kärlek* på prinsessan Madeleines bröllop.

Jazzlåtarna har Marie sparat – en av dem släpptes som singel på hennes 60-årsdag.

Christer Olsson

Tjäderns spel – en ståtlig föreställning

Att under en tidig morgon få uppleva ett tjäderspel är något av det mest fantastiska våren har att erbjuda.

Tjäderspelet är en upplevelse att se. Tyvärr har spelplatserna minskat avsevärt i de södra delarna av landet på grund av det moderna skogsbruket, tjädern föredrar nämligen äldre barrskog som då gärna är uppemot hundra år gammal och sådana skogar blir alltmer sällsynta i vårt land.

Tjädern är vår största hönsfågel och uppträder från norra Skåne upp till fjällvärlden. Man räknar med att en fjärdedel av det europiska beståndet finns i vårt land. Tjädern ingår i familjen skogshöns.

En fullvuxen tjädertupp kan väga upp till sju kilo, men den normala vikten varierar mellan 3,5 och 5 kilo. Tuppen väger ungefär dubbelt så mycket som hönan.

Fågeln livnär sig huvudsakligen på växtdelar såsom knop-

Tjäder (Tetrao urogallus) är vår största hönsfågel.

par, tuvdun, bärris, olika örter och även en del insekter. Under vintern lever tjädern i huvudsak av tallbarr.

Näbben visar åldern

Man kan bestämma tuppens ålder genom dess utseende hos näbb och stjärtfjädrar. Unga tappar har gulbrun näbb med

en långsgående rand. Efter cirka två år försvinner randen och näbbens färg blir alltmer färad och grå. Stjärten ändrar sig också efter åldern och efter fyra år blir fjädrarna tvärskurna i änden och betydligt bredare i utformningen.

Tjäderspelet börjar redan när snön fortfarande ligger djup i

mars-april. Själva spelet börjar oftast uppe i en tall innan gryningen. När tupparna sedan väl tagit mark blir spelet mer intensivt. Det karakteristiska lätet bestående av knäppningar, klunk och sisningar upprepas allt oftare ju längre morgonen lider. Längre fram på våren när hönorna anlänt till spelplatsen blir spelet allt hetare mellan tupparna som brakar ihop så fjädrar och dun ryker.

Spelar i gammal skog

Spelplatserna är oftast i gammal skog bestående av furor i en kuperad terräng, gärna i närheten av någon myr. Tjäderhönan lägger 8-9 ägg som är gulaktiga med små bruna fläckar. Äggen ruvas i tre veckor och är mycket känsliga för köld och väta.

Under 1970- och 1980-talen minskade tjäderstammen ganska drastiskt i Sverige beroende på det moderna skogsbrukets omfattning. Under 1990-talet ökade emellertid stammen åter men då huvudsakligen i norra

Sverige. Tjädern har också ända sedan medeltiden varit ett populärt jaktbyte. Fågeln var speciellt värdefull som jakttrofé och då särskilt hos aristokratin. I vårt land jagas tjädern främst i norra och mellersta Sverige och anses som storviltet bland fåglarna.

I dag skjuts fågeln för dess utomordentligt goda kött. Namnet tjäder härstammar från det germanska ordet *pepura*. Från en fem kilos tupp kan man utvinna cirka ett kilo bröstkött. Förr i tiden trodde man att skogsrädet kunde uppträda som tjäder eller orre och att en sådan fågel var omöjlig att skjuta.

Man använde även tjäderfett som folkmedicin, bland annat till smörja på brännsår.

Tjädern är en mycket grann fågel och hör verkligen hemma i vår natur. Det är därför ytterst viktigt att rädda så mycket som möjligt av våra gamla skogar så fågeln kan leva vidare även i framtiden.

Bengt Klasson

LÄSARNAS DIKTER

Ett herrans liv

Dagar, veckor flyr hastigt bort
livet, om långt, är ändå kort
sett ur evighetsperspektiv
en blinkning, en blimt, ett människoliv.

Femti, tjuvfem eller hundra år?
Det kvantum av tid som vi kanske får,
knappt är det mätbart med Guds mått mätt,
och vet att Hans klocka går alltid rätt!

Så lev Ditt liv, det enda Du har
så minnet blir glädje på gamla dar.
Din snabbt förrunna levnadstid,
var den fylld av glädje, ljus och frid?

Eller var den som troligt och sannolikt är,
en blandning av glädje och sorg. En chimär.
Så blir väl de flestas jordepatrull
en slarvpackad väska, ett rörigt schatull.

Så fyll med glädje sekund och minut
för det enda säkra är att till slut,
detta, det enda liv som vi har
har ingen timma, minut, sekund kvar.

NILS DACKÉ

Sympatiske Filip

av Einar Lindberg

MITT I MATEN med Sigbritt Segergren

Sammanställt av Sigbritt Segergren sigbritt@tidningshuset.com

Flera av mina vänner läser Kvällsstundens matsida regelbundet. När de fick veta att jag skulle bli matskribent här sa de: ”Den sidan har så bra recept på enkel mat med ingredienser som man känner till och lätt hittar i affären. Du måste fortsätta att skriva så!”

En utmaning för mig, för det som är enkelt för den ene är kanske inte är så enkelt för den andre! Ska bli spännande att se vilka reaktioner jag får.

Så här tänker jag. Det absolut enklaste är förstås att äta färdigmat. Förr, när jag arbetade, tog jag ofta en liten promenad på lunchen till närmaste mataffär och köpte en sallad eller en fryst matlåda.

Visst händer det även nu att jag köper lite färdigmat att ha till hands när det är riktigt bråttom, men oftast finns något hemlagat i frysen att ta till.

Det som jag tycker går fort att få fram på bordet är en salladstallrik med ägg och rökt korv. Jag gillar också mat där hela måltiden finns i en gryta som korv- och rotfruktsgryta eller i en form i ugnen till exempel fisk i ugn och sjömansgryta. Mina hushållsmaskiner förenklar matlagningen. Med hjälp av hushållsassistenten gör jag lätt bullar, matbröd och äppelmos, och med elvispen går det snabbt att vispa grädde och äggvitor. Mixerstaven hjälper mig att göra soppor släta och hacka löken fint.

Det är ändå matberedaren som är min favorit. Med den kan jag snabbt göra raggmunk eller grönsakspannkaka, sallader, pajer och mjuka kakor. Småkakor gör jag ofta snabbt och enkelt helt utan maskinell hjälp. Syltgrottor här bredvid är ett sådant exempel.

Och så festmåltiden, den blir enklare att få till, när en del av rätterna går att förbereda dagarna innan gästerna kommer, som här gratinerad stek med svampsås och fryst cheesecake.

Avslutningsvis vill jag berätta hur jag framöver tänker disponera receptspalterna här bredvid. Jag börjar med vardagsmat. Därefter kommer något/några lite mer festbetonade recept och sist efterrätter och bröd.

Salladstallrik med ägg och rökt korv

1 portion

rökt korv i strimlor
1 kokt ägg, skivat
½ dl majs från burk
isbergssallad, strimlad
1 tomat, skivad
1 bit gurka, skivad
ett par msk vinägretsås

Lägg allt i grupper på en tallrik. Häll över vinägretsåsen. Servera med ett par brödskivor.

Vinägretsås

Bra att ha en flaska färdigblandad sås att använda till olika sallader.

1½ dl olivolja
½ dl vit balsamvinäger
salladskrydda och/eller
salt och svartpeppar

Blanda ingredienserna i en liten flaska. Skaka om och häll lite över din sallad.

Korv- och rotfruktsgryta

4 portioner

3 morötter, skivade
1 lök, hackad
½ kålrot, skuren i tunna bitar
2 msk smör/olja
6–7 potatisar, skivade
1 tärning oxbuljong
2 msk senap
5 dl vatten
salt och vitpeppar
torkad timjan, smulad
400 g falukorv, skuren i bitar
persilja

Fräs morötter, lök och kålrot i matfettet i en gryta tills de fått en aning färg. Tillsätt potatis, buljongtärning, timjan, senap, salt, peppar och vatten. Låt koka i 10–15 minuter. Lägg i falukorv och koka ytterligare 5 minuter. Smaka av med salt och peppar. Strö över rikligt med persilja. Servera med en tomat sallad.

Fisk i ugn

3–4 portioner
ugn 225 grader

400 g djupfrost nästan
upptinad torsk eller
Alaska Pollock
salt och peppar

Sås:

1 gul lök, hackad
1 msk smör/olja
1 dl majonnäs
1 dl matlagingsgrädde
2 tsk pepparrot, riven
1½ tsk senap
1 dl dill, hackad
salt och peppar

Skär fisken i bitar och lägg den i en smord ugnssäker form. Salta och peppra. Bryn löken i matfettet och blanda den med majonnäs, grädde, pepparrot, senap, dill, salt och peppar till

Sjömansgryta, behändigt med allt i samma form. Foto: Sigbritt Segergren

en sås som breds över fisken. Grädda i 20–30 minuter tills fisken är färdig och såsen fått lite färg. Servera med kokt potatis och broccoli.

Sjömansgryta

4 portioner
ugn 200 grader

400 g nötfärs eller viltfärs
1 msk smör/olja
2 tsk salt
3–4 gula lökar, skivade
3–4 morötter, skivade
7–8 potatisar, skivade
1 lättöl och 1 dl hett vatten
eller 4 dl hett vatten
1 tärning oxbuljong
1 tsk oregano
1 tsk persilja

Bryn köttfärsen med matfett i en stekpanna. Rör den smulig och salta. Varva lök, morötter, potatis och köttfärs i en ugnssäker gryta. Potatis och morötter ska vara underst och överst. Smula ner buljongtärning och oregano i vattnet och rör om. Blanda ev. med lättölen. Häll blandningen i grytan. Koka under lock i ugnen ca 1 timme tills potatis och morötter är mjuka. Strö över persilja och servera med tomater och paprika.

Raggmunk eller grönsakspannkaka

vegetariskt

4 portioner

8–9 potatisar, ca 750 g,
eller byt ut några potatisar
mot lök och morötter
2½ dl vetemjöl
5 dl mjölk
2 ägg
1 tsk salt
smör/olja

Till serveringen:
lingsylt, keso och vitkål

Utan matberedare: Vispa ihop vetemjöl med hälften av mjölken, tillsätt äggen och resten av mjölken och blanda till en jämn smet. Salta. Riv potatis (eller potatis, lök och morötter) och blanda ner i smeten. Rör om. Bryn matfett i en stekpanna. Lägg i en klick smet och bred ut så raggmunken/pannkakan blir så tunn som möjligt. Grädda på båda sidorna. Servera raggmunkarna/pannkakorna med lingsylt, keso och vitkål skivad med osthyvel.

Med matberedare: Skär potatis (eller potatis, lök och morötter) i bitar. Lägg dem i matberedaren tillsammans med mjöl, mjölk, ägg och salt. Kör på medelfart tills smeten är finfördelad. Grädda och servera som i receptet ovan.

Gräddning i ugn:
ugn 225 grader

Grädda smeten utbredd på två smorda långpannor i ca 15 minuter eller tills ugnsraggmunkarna/-pannkakorna fått fin färg.

Gratinerad stek med svampsås

6–8 portioner
ugn 225 grader

1 kg ox- eller viltstek
1 msk smör/olja
2–3 dl vatten
1 liten lök, hackad
1 msk ox-/viltfond
salt, peppar

Sås:

300 g djupfrysta, upptinade
kantareller i småbitar
alternativt en näve torkade
trattkantareller, blötlagda
1 msk smör
2 msk socker
2–3 dl sky från stekgrytan
+ spad från kantarellerna
3–4 dl rött vin
2 msk ox-/viltfond
1½ msk vete-/maizenamjöl
100 g smör, rumsvarmt
salt

Gratinerings:

½ dl smakrik ost, riven

Hetta upp matfettet i en stekgryta och bryn köttet runt om. Salta och peppra. Lägg i lök, häll på vatten och fond. Stick in en stektermometer i köttet. Sänk värmen och koka tills termometern visar 58–60 grader (knappt genomstekt). Vira in köttet i aluminiumfolie och låt det vila i minst 30 minuter.

Sås: Lägg kantarellerna i en stekpanna, tillsätt smör och stek ca 5–10 minuter. Häll i socker, vin, sky, svampspad och fond. Låt koka ca 5 minuter. Red såsen med mjöl utrört i lite vatten. Låt koka några minuter. Klicka sedan ner smöret under omrörning och smaka av med salt. Skär köttet i skivor och lägg det på ett smort ugnssäkert fat. Bred över lite av såsen. Strö

över riven ost. Så här långt kan du förbereda. Sedan, när det är dags att äta, gratineras köttet tills osten fått lite färg. Servera med resten av såsen, nu uppvärmd, samt kokta grönsaker och potatis.

Fryst cheesecake – amerikansk ostkaka

6–8 portioner

2 dl vispgrädde
3 ägg
100–125 g Philadelphiaost
½ dl socker
1 tsk vaniljsocker
Garnering:
2–3 digestivekex, smulade
vindruvor eller annan frukt

För tillagningen behövs tre skålar – en för grädden, en för äggvita samt en större som ska rymma hela smeten. Dessutom behövs en rund bakform med löstagbar kant eller en form klädd med bakplåtspapper. Vispa grädden i en av de mindre skålarna. Skilj på ägggult och äggvitor. Äggvitorna läggs i den andra mindre skålen och vispas till hårt skum. Gulorna placeras i den stora skålen och blandas med ost, socker och vaniljsocker. Sedan tillsätts den vispade grädden. Vänd till sist försiktigt ner de vispade äggvitorna. Häll blandningen i formen som ställs övertäckt i frysen. Låt den stå där i minst 4 timmar eller till nästa dag. (Den kan förvaras längre i frysen.) Ta formen ur frysen ca 30 min innan kakan ska serveras. För över den på ett serveringsfat. Strö över de smulade kexen och garnera med frukt.

Syltgrottor

20 kakor
ugn 175 grader

1 ½ dl socker
4 ½ dl vetemjöl
1 ½ tsk bakpulver
2 tsk vaniljsocker
250 g kylskåpskallt smör,
finhackat
1 dl sylt

Lägg de torra ingredienserna och smöret på bakkbordet, knåda alltsammans till en deg, som rullas ut till två längder. Dela varje längd i 10 bitar och lägg dem i små muffinsformar. Gör en grop i varje kaka och fyll med sylt. Grädda i 15 minuter.

3 x 3

Av Bertil Florén

Sätt din allmänbildning på prov i vår trestegsraket. Kanske knäcker du nöten redan på nivå 3? Då kan du sträcka på dig lite extra. Och tävla gärna med dina närstående. De rätta svaren hittar du på sid 26.

FILM & TEATER

Vem är skådespelaren?

3. Hon föddes i Tokyo där hennes far arbetade som flygplansingenjör. Som ung gick hon på teaterskola i London för att sedan filmdebutera 1957, det var i en mindre roll i Norge. Från 1990-talet har hon också verkat som regissör, bland annat med storfilmen *Kristin Lavransdotter*.

2. Hon har spelat såväl svensk drottning som bondhustru med samma namn som drottningen och regisserats av både Ingmar Bergman och Jan Troell. Efter att ha spelat kvinnlig påve öppnades vägen också för en karriär i USA.

1. Hon har spelat i film och på teatern mot stjärnor som Charles Bronson, Ingrid Bergman, Kevin Spacey och Max von Sydow och två gånger har hon blivit Oscarsnominerad. Att hennes dotter Linn är författare får bli sista ledtråden.

GEOGRAFI

Var har vi nu hamnat?

3. Nu har vi kommit till en stad som är näst störst i landskapet. En bro har haft stor betydelse för stadens tillkomst och gav till och med den blivande staden sitt första namn. Men stad kom orten att tituleras först från 1642.

2. Fröding bodde här i barndomen. Tonsättaren Lille Bror Söderlund och "Topsy" Lindblom, guldmedaljör i tresteg och nöjespalatset Nalens profil föddes i staden. Mia Skäringer såg också första gången dagens ljus här.

1. Staden fick sitt nuvarande namn efter den drottning som gav den sina privilegier. På Strandudden vid Vänern står en staty som Picasso är upphovsman till. Lusasken är ett av stadens smeknamn. Ett annat är Krillehöla. Nu är väl svaret i hamn?

DJUR & NATUR

Vilket djur är detta?

3. Det kan låta som om detta djur hör hemma i en liten del av landskapet Dalarna, men så är definitivt inte fallet. Den finns faktiskt i praktiskt taget hela Sverige. I själva verket betyder första delen av namnet myr eller kärr och andra delen betyder tös och flicka.

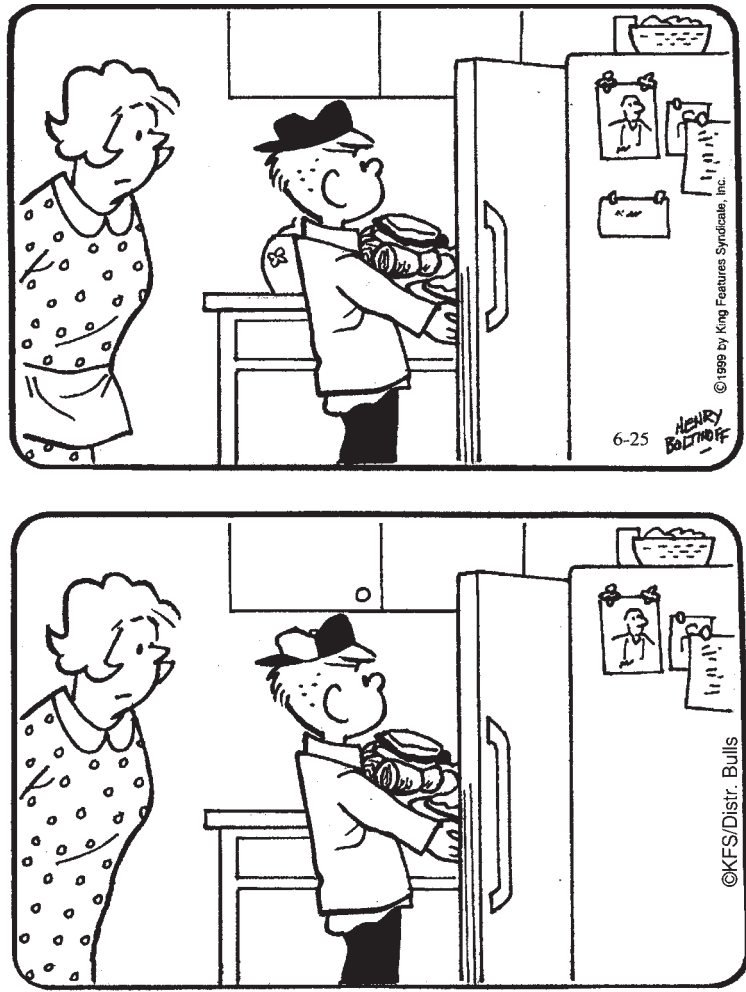
2. Kär fågel har flera namn och det gäller också den art vi söker namnet på. I Blekinge kallas den drarisp och i Skåne har denna nattaktiva fågel kallats såväl hasselhöna som hultingskrabba.

1. Fågelns kött anses vara en lækkerhet och den jagas med hjälp av fågelhundar. Scolipax rusticola är det latinska namnet. Till slut måste vi nämna att en kvinna från Vasaloppets slutmål kan kallas för just det namn som fågeln bär.

FINN SEX FEL

Testa iakttagelseförmågan genom att ta en titt på bilderna nedan. Vid första påseendet verkar de alldeles lika. Men (minst) sex detaljer skiljer den undre bilden från den övre. Kan du se vilka?

Lösning på sidan 26

Sudoku – lätt

				2		1		8
			5		8			
5	6		7	4				9
						4		
7	9							
		2	6	7				
1		4		9		8		2
8			2					
	7	9				5		

Sudoku – svår

		8			2			
			4			5	9	
						6	4	
		4						7
3		7	5			9		
	5			9				
8	4	9		3		7		
	7	3	8					
5							6	

Pristävling!

MYSTISKA PROFILEN

Av Anders Palm

När du listat ut vem som döljer sig bakom denna text skickar du ditt svar, ditt namn och din adress till oss på ett vykort eller i ett brev. Svaret behöver vara oss tillhanda senast den 6/4.

Vill du skicka in lösningar till flera av veckans tävlingar skriver du "Tävlingsvecka 13" på kuvertet. Enklast och portofritt lämnar du dina tävlingsvar på kvallsstunden.se/tavlingssvar.

"Mystiska profilen 13"
Kvällsstunden
Box 1080
721 27 Västerås

1:a pris: två trisslotter.
2:a - 6:e pris: en trisslott.

VÅR PROFIL HADE skrivit en opera. Den byggde på en känd novell. Arbetet tog ett år. Och nu vågade direktörerna inte ta upp verket på repertoaren. Handlingen var alldeles för vågad. Den betraktades som oanständig. I våra dagar skulle kritikerna kanske ha använt sig av ordet porr.

Vår Profil var 36 år gammal. Han hette Alexander men kallades Georges. Först efter en lång tvekan sade direktörerna ja. Hans opera skulle få uppföras.

Repetitionerna blev en pärs. Primadonnan klagade på sitt parti. När hon gjorde entré i första akten sjöng hon en speciell entrésång. Georges tvingades komponera om entrésången 13 gånger innan hon blev nöjd.

Kören var upprörd. Den hotade att gå i strejk. Sångarnas protester riktade sig främst mot den livliga första akten. Den innefattade cigarrarbeterskornas entré och bråket vid huvudpersonens arrestering.

Hela detta parti ansågs för svårt. Det räckte inte längre med att sångarna bara sjöng. De blev tvungna att agera också. Det var de inte vana vid.

Även orkestern slog bakut. Något så här svårt hade de inte varit med om. Vissa partier ansågs till och med utförbara. Georges fick verkligen veta att han levde.

Premiären närmade sig med stormsteg. Den gick av stapeln på Opéra-Comique i Paris den 3 mars 1875. Salongen var full med folk. Alla var nyfikna på vad Georges åstadkommit.

Den första akten fick ett gott mottagande. Publiken applåderade både habaneran och duetten mellan Don José och Micaëla.

Den andra akten började också bra. Men sedan blev stämningen kyligare. Till slut var den nere vid fryspunkten. Applåderna tystnade. Hela den fjärde akten åhördes från början till slut under en isande tystnad. Det förekom inte ens några burop eller visslingar. Vår Profils opera gjorde fiasko!

Dagen därpå fällde kritikerna sin dom. Den var inte nådig. Vår Profils opera hade brist på melodi. Han beskyldes för att ha tagit intryck av Wagner. Honom tyckte man inte om. Vår Profil hade skapat en alldeles

för djärv skildring av mänskliga passioner.

Georges själv var nöjd. Han skakade av sig kritiken och börjad komponera en ny opera. Samtidigt hände något märkligt. Hans gamla verk dog inte. Det höll sig kvar på Opéra-Comique i vecka efter vecka. Nederlaget vändes till framgång. Olyckskorparna slutade kraxa. Och kritiken förstummades.

Tyvärr hann vår Profil inte njuta av sin framgång. Bara några månader efter premiären blev han sjuk i halsfluss och dog i den lilla staden Bougival.

Den opera som vår Profil komponerat blev kvar på repertoaren i Paris till i februari 1876. Sedan lades den ner. En ny teaterdirektör ansåg den "för omoralisk".

Men den märkliga operan hade redan fått luft under vingarna. I oktober fick den premiär i Wien. Sedan fortsatte den sitt segertåg till England, Italien, Tyskland, Sverige och USA.

Vår Profil blev bara 36 år gammal. Men han hann skapa världens mest spelade opera. Det har gjort honom odödlig.

Vem var han?

BILDKRYSSET 13

SKAPADE DIOR NYTT	FÖRE MARIA	DRYCK	MÅNGA I ATLAS	ALL- DAG- LIGA	UT- SVÄ- VANDE	FRI- HETS- BE- RÖVAD	RÄLS	TI- TAN	FÖRSJUNKEN I SIG SJÄLV	KÖTT- SKI- VOR	PLANK	DATA- PRO- GRAM	PRON.	BUR- FÅG- LAR
KRASS											ORD- NING DANSAS			
POJKE			SARA KOCH	BOMULLS- TYG → NATRIUM					REGN SES PÅ LAST- BIL					
→		→						→						FÖLJA SOM SKYDDS- VAKT
↑	ÖKNAMN PÅ DÅLIG PERSON								MED- GER					
									ODLAD ROS- BUSKE					ÄR ALLTID GRÖN
									BN		SJÖ I UPP- LAND			
									VATTEN DANS- PLATS			OOO ÄR BIL ETT		
									TID- VI- SARE		TA- LADE	RÄKNAS SAKNAR MAN		ÅTRÄD
									FÖR- LÅTA I OST					
											LOTT			
									IFALL		UT- VÄLJA			
									GÖR OM					

- Men älskling, du är väl inte ond på mig? Du har inte sagt ett ord ...

När du löst Bildkrysset har du förhoppningsvis också fått fram en mening i de **gula rutorna**. Denna mening är veckans lösning! På kvallsstunden.se/tavlingssvar kan du snabbt, enkelt och portofritt lämna dina svar på samtliga av veckans kryss och tävlingar. Alternativt skriver du lösningen, ditt namn samt adress på ett vykort och skickar till adressen här till höger. Vill du skicka in lösningar per post till flera av veckans tävlingar samtidigt, bifogar du istället tävlingssvaren samt namn och adress i ett brev och skriver "Tävlingsvecka 13" på kuvertet. Då är du med i alla dragningarna. Ditt svar behöver vara oss tillhanda senast den 6/4.

"Bildkrysset 13"
Kvällsstunden
Box 1080
721 27 Västerås

1:a pris: två trisslotter 2:a - 6:e pris: en trisslott

LILLA KRYSSET 13

1	2	3	4	5	6
7				8	
9			10	11	
	12		13	14	15
16		17			
18	19			20	21
22					
23		24	25		
26		27		28	
29			30		

Lösning på sidan 26

Hittat fel i någon av veckans tävlingar eller kryss? I så fall får du gärna höra av dig till oss. Ring 021-19 04 17 (på kontorstid). På kvallsstunden.se/rattelser publicerar vi eventuella fel.

Vågrätt:

- Med lök passar sådan till stekt, salt sill
- Man från Tallinn
- Oriktig
- Blir sagan till slut
- Gjorde ju flicka vanligen förr
- Äldre längdmått
- Detta ord upprepat betyder "mycket gott"
- Helig avbildning inom den ortodoxa kyrkan
- Lieskaft
- Vissen
- God sådan främjar arbetslaget
- Kort för "okey"
- Den sitter van ryttare säkert i
- Den inleds med avfärden
- Äldre svensk bildtidning
- Våtmark som på sikt blir torv
- Tycka mycket, mycket illa om

Lodrrätt:

- Manlig släkting
- Långsmala höjden - ibland med rullsten
- Läser vi nog för små barn
- Sammanbinda
- En sådan kan fyllas med bensin
- Tunn och spinkig
- Kan glad stämning sägas vara
- "Slarvig" ord för mamma
- Rebus
- Mycket hård vind eller cylinderhatt
- Ges till något som är bra
- Med "Loch" en djup odjurssjö i Skotland
- Går det när det duger
- Känna på sig
- Kort för Sveriges Radio

MED ETT LEENDE

Har du roliga historier på lager? Skicka gärna in dem till oss så kan de komma med i tidningen.

Skicka till: "Med ett leende"
Kvällsstunden, Box 1080, 721 27 Västerås.
Mejla: redaktion@tidningshuset.com

På fabriken hade en smörgåsmat installerats.

Harald stoppade in en slant och fick en smörgås. Han fortsatte och fick ihop en försvarlig hög smörgåsar. En av hans arbetskamrater kom förbi och sade:

- Men nu ska du väl sluta att stoppa pengar i automaten.
- Är du tokig! När jag har sådan tur ...

Dottern:

- Vart ska du mamma?
- Jag ska ta din bror till doktorn. Jag tycker inte han ser riktigt bra ut.
- Jag håller med dig. Jag har heller aldrig gillat hans utseende ...

Vid en rättegång gick en av advokaterna hårt åt en snickare som var inkallad som vittne.

- Hur långt ifrån stod ni när ni såg svaranden slå till målsäganden?

- Fyra fot och en tum.

- Hur kan ni ange avståndet så exakt? frågade advokaten hänfullt.

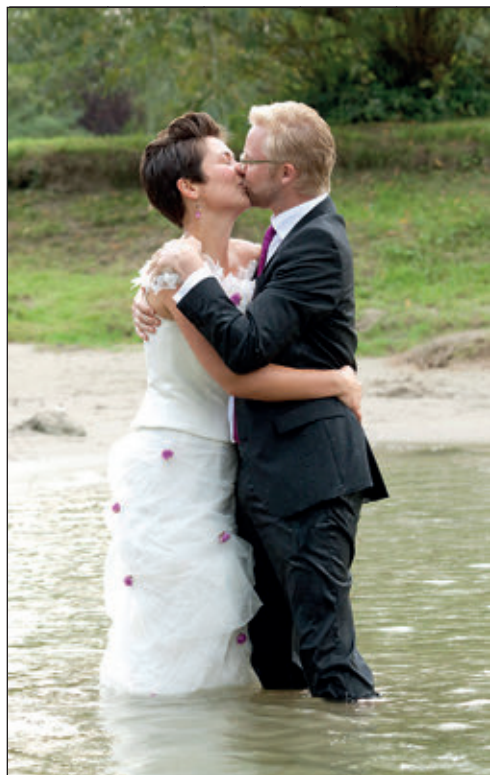
- Jo, om sanningen ska fram så tänkte jag att nån idiot kanske skulle fråga mig om det, så därför mätte jag upp avståndet.

Domaren:

- Det bästa ni kan göra är att försona er med er hustru.

- Och det näst bästa?

STORA KRYSSSET 13

[illegible]

När du löst Stora Krysset har du förhoppningsvis också fått fram ett ord eller en mening i de **gula rutorna**. Detta är veckans lösning!

På vår hemsida, kvalsstunden.se/tavlingssvar kan du snabbt, enkelt och portofritt lämna dina svar på samtliga av veckans kryss och tävlingar. Alternativt skriver du lösningen, ditt namn samt adress på ett vykort och skickar till adressen här till höger. Vill du skicka in lösningar per post till flera av veckans tävlingar samtidigt, bifogar du istället tävlingssvaren i ett brev och skriver **"Tävlingsvecka 13"** på kuvertet. Då är du med i alla dragningsarna. Ditt svar behöver vara oss tillhanda senast den 6/4.

"Stora Kryssat 13"
Kvällsstunden
Box 1080
721 27 Västerås

1:a pris: två trisslotter
2:a - 6:e pris: en trisslott

NIAN

Här gäller det att hitta så många ord som möjligt. Bilda ord med **minst** fyra bokstäver. Du får bara använda bokstäverna en gång per ord och centrumbokstaven måste ingå. Ord med accent mm, såsom à-pris och kafé räknas, men inte delar av ord. Det finns **minst** ett ord som innehåller alla nio bokstäverna. Vill du tävla med poäng? Om du lyckas hitta ordet/orden med alla nio bokstäverna får du 20 poäng. Alla övriga ord ger en poäng per bokstav. Vår lösning innehåller bara ord med fetstil ur Svenska Akademiens ordlista XIV (SAOL).

Lösning på sidan 26

N

Förnyelse

Det kändes som om hon var otrogen och hon vågade inte riktigt se på Anders när hon gav sig av den där lördagen. Och hon tog en omväg för att inte passera Beatrice ...

NOVELL AV ANNAH OJ • ILLUSTRERAD AV ÅKE BACKMAN

Jag som varken bytt bank eller ens tandkrämsmärke på ett helt liv, tänker Katharina och ser på sig själv i spegeln.

Hon ignorerar känslan av att vara otrogen och samlar mod till det hon är på väg att genomföra. Det trötta håret faller i ojämna stripor runt ansiktet. Hon fattar tag om topparna och synar dem. Kluvna.

Hon stryker på mascara om ögonfransarna och blinkar mot sig själv.

Det är faktiskt för min skull, tänker hon. Och är inte det rätt? Att göra något för sin egen skull?

I flera år har hon gjort saker för andras skull, tänkt på andra människor före sig själv. Eller andra och andra. Beatrice i alla fall. Nu är det faktiskt hennes tur.

– Vart ska du? undrar Anders som dyker upp i hallen.

Hon snörar på sig sandalerna och tar extra lång tid på sig. En lögn smakar så illa på tungan. En lögn hon ändå snart skulle behöva stå för.

– Ut ett slag, säger hon utan att möta hans blick.

Känslan av otrohet gör henne tveksam. Hon vänder sig om och tittar på honom. Hennes fina Anders. De som annars talar om allting. Men detta måste hon genomföra på egen hand, för om hon talar om vad hon är på väg att göra kanske hon ångrar sig.

– Vad ska du göra då?

Det är lördag. Men inte vilken lördag som helst.

– Ärenden, svarar hon.

Varför kan hon inte bara säga som det är? Kanske för den där känslan av svek ...

Borde jag strunta i det? Någon kommer att bli sårad, och inte bara någon, utan en person hon faktiskt bryr sig väldigt mycket om.

Hon tittar en sista gång på Anders, säger hejdå och ruskar känslan av sig. Han skulle ändå snart förstå. Dessutom, hon behöver faktiskt inte be om lov eller förklara sig.

Sommarvinden är blygsam, men varm och hon lyssnar till fågelkvitter, naturens egen radio.

Är det därför som jag gör detta? För det är något med särskilt sommar? När naturen exploderat i sin grönska och förnyar sig. Hon ser det i växtligheten som åter vecklar ut sig och hos de hemvändande

fåglarna. I ett skyltfönster anar hon sin spegelbild. Håret hänger sorgset och färglöst. Topparna porösa. Synen gör henne övertygad, men hon går trots allt en omväg så inte Beatrice ser henne.

Katharina fattar tag om det svala handtaget. Känslan, som inte längre låter sig ignoreras, stiger till ytan, skriker: Otrogen! Hon drar in ett bestämt andetag och öppnar dörren.

– Jag tar strax emot dig, slå dig ner. Det finns kaffe! ropar den unga tjejen som hon förutsätter är Emma.

Emmas frisörsalong doftar sött doft av hårprodukter och är inredd med nyanser i sobra vårfärger. Gammalrosa och guldiga spegelramar. Sommargröna kvistar av murgröna i vaser.

Katharina har haft samma frisör i hundra år. Beatrice. Som hon känt sedan skoltiden. Inget har förändrats. Varken Beatrice samtalsämnen eller Katharinas frisyr.

– Jag som trodde att jag sparade på håret, hade Katharina utbrustit senast för ett halvår sedan och frisörkappan satt plötsligt som en strypsnara runt halsen.

– Nej nej, du ska ha så här kort, du passar inte i längre hår, sa Beatrice och klippte med van hand.

Men jag vill ha långt, eller i alla fall längre. En axellång page, kanske med någon toning i, ville Katharina säga, men inget blev sagt. Det var varmt, klubbigt och kvavt under den svarta kappan.

Beatrice både pladdrade och klippte på.

– ... och så tror gubben att jag ska ha maten på bordet när han kommer hem! Kan du tänka dig. Jag jobbar ju faktiskt. Till och med på lördagar. Och nu har det visst öppnat en ny salong. En Emma.

Beatrice fnös.

Katharina suckade trött, men ohörbart. Hon kunde det här samtalet utan och innan. Först handlade det om den odugliga karln hon var gift med. Sedan om den värkande kroppen, för att slutligen avslutas med klagomål om minskat antal kunder och därmed lönsamhet. Katharina föreslog inte längre att de skulle promenera ihop eller att Beatrices salong kanske skulle må bra av en renovering,

må bra av att förnya sig. Även Beatrice hade samma frisyr sedan skoltiden, inte lika tuperad längre, men ändå.

– Om två månader igen? sa Beatrice från bokningskalendern.

Nej, tänkte Katharina och kom med diverse undanflykter.

Katharina bläddrar tafatt i en tidning med glansiga bilder. Då och då spanar hon bort mot Emma och ser hur nogsam hon tar hand om sin kund. Hon skrattar. Ler. Varför känns det så lömskt och svekfullt? Det handlar ju bara om en klippning. Kanske en färgning också.

Men hon sitter här, på Emmas salong, och känner sig otrogen. Fast annat folk byter både bank, märke på tandkrämen och frisör hur enkelt som helst.

Emma sveper en ljus frisörkappa om halsen på Katharina och drar med lätta fingrar genom håret.

– Vad kan jag göra för dig? Vad vill du?

Vad vill du? Det har ingen frågat henne på länge. Eller ingen och ingen. Inte Beatrice i alla fall.

– Vad tycker du? frågar Katharina.

Emma synar håret. Sveper åter med fingrarna igenom det vilket skickar rysningar av välbehag längs ryggen. Det är något lyxigt över ett frisörbesök. Pengar att investera i sig själv, bli fin bara för sin egen skull.

På internet hade hon bokat tid för både färg och klipp. Och en hårbottensmassage. Katharina hade en gång tagit upp det med Beatrice, att kunderna skulle kunna boka sina tider på internet. Då skulle Beatrice slippa springa och svara i telefon hela tiden och bli avbruten.

– Du har tjockt hår, lite slitet i topparna bara, säger Emma.

Håret faller i ojämna utväxta långer. Hårfärgen färglös och som om det saknade mening med livet.

– Vad vill du? frågar Emma igen och ser vänligt och uppmuntrande på henne.

Hon förklarar ovant om hur

hon vill spara på längderna och kanske även sätta i lite färg.

Emma nickar och lyssnar och hämtar en färgkarta.

Innan de sätter igång får Katharina lägga sig tillrätta för hårtvätt och massage. Löddret doftar ljuvligt av persika och fudge.

Med lätta steg lämnar hon salongen. Händerna söker sig ständig till håret. Topparna är inte kluvna eller porösa längre. Håret upplevs längre, trots att det är nyklippt. Hon skymtar spegelbilden i ett skyltfönster och ser en tonad, längre page med sidbena och volym. Den milda rödbruna färgen glänser i sommarsolen.

Hon ler, det kan inte hjälpas. Samtalen med Emma hade flutit på lättsamt och positivt. Till och med när Emma talade om hur fullbokad hon var, att det var mycket jobb med att äga en salong, var det i en positiv anda.

Katharina bestämmer sig för att inte ta omvägen hem. Hon går förbi Beatrice som står vid kassan precis innanför entrén.

Beatrice ser upp och ut genom glasdörren. Katharina vinkar, det är lika bra att få det överstökad.

– Katharina, jag kände inte igen dig!

– Eller hur? svarar Katharina och ler med handen som söker sig till den nya frisyren. Jag har förnyat mig, det borde du också prova, lägger hon till och ler.

– Emmas? undrar Beatrice med ett hårt tonfall.

Katharina har inte glömt att Beatrice alltid funnits vid hennes sida sedan skoltiden. Att det var Beatrice som borstade och flätade hennes hår när hon grät över någon kille. Det var på den tiden håret fortfarande var långt, innan Katharina lät Beatrice klippa av det. Det var också Beatrice som hade gjort hennes bruduppsättning.

– Ibland behöver man prova något nytt, svarar Katharina. Dessutom finns det plats för er båda två.

Beatrices ögon tåras och hon

skakar på huvudet och Katharina omfamnar henne.

De går in i frisörsalongen och två damer, som sitter med permanentspolar i huvudena, tittar upp från sina skvallertidningar.

De går in i personalutrymmet, bort från nyfikna blickar.

– Jag orkar inte längre, säger Beatrice och snörvlar om vartannat.

Katharina funderar om hon menar karln där hemma, den värkande kroppen, eller frisörsalongen.

– Det är knappt lönsamt längre. Om jag ska räkna med värken i kroppen och tiden hemifrån vet jag faktiskt inte om det är värt allt slit. Du förstår, jag vill ha maten på bordet när gubben kommer hem och jag vill gå promenader med dig.

Katharina tittar ömt på Beatrice.

– Sälj salongen.

– Sälj? säger Beatrice och flämtar till. Men jag älskar ju här!

Beatrice hulkar än värre, hur nu det är möjligt.

Katharina tänker, stryker med handen över hennes rygg.

– Emma har på tok för mycket att göra. Hon är ung och ambitiös och vill så mycket. Hon skulle säkert behöva en bra och erfaren frisör som dig på sin salong.

Beatrice snyter sig och tittar tomt framför sig. Telefonen ringer där ute. Beatrice suckar och blinkar med snabba ögonlock.

Hon gör till slut en ansats att resa sig upp, men förblir sittande.

– Du skulle slippa att ensam ha ansvar för telefonen och bokningarna och allt pappersarbete. Kanske kan du gå ner i tid och frigöra mer fritid. Dessutom, du vet att ingen gör så bra permanenters som du.

Beatrice ler och ser på Katharina. De kramar om varandra länge.

– Du är faktiskt jättefin i håret, säger Beatrice.

– Lite förnyelse behöver vi alla då och då, säger Katharina. ■

Stön-sången som blev skandalsuccé

"Je t'aime ... moi non plus". Det räcker att nämna titeln på Jane Birkins och Serge Gainsbourgs succé från 1969 för att folk i en viss generation ska börja fnissa, den där långsamma låten med orgel och ett par som sjunger och stönar om vartannat. Minnena av låten väcker förmodligen olika minnen, en del minns sina första skoldanser och de tafatta beröringarna i mörkret ...

Låten och dess tillblivelse har en komplex historia och den första versionen som Serge Gainsbourg spelade in var faktiskt inte med Jane Birkin utan med Brigitte Bardot. Men vi tar det här från början.

Serge Gainsbourg (1928–1991) var när låten släpptes redan en av Frankrikes mest framgångsrika låtskrivare. Han hade bland annat skrivit *Poupée de cire, poupée de son*, Luxemburgs vinnande bidrag till Eurovisionsfestivalen 1965, framförd av France Gall.

1967 stötte han i vimlet på Brigitte Bardot, som då var gift med den tyske affärsmannen Gunter Sachs. Den mer än något berusade låtskrivaren blev totalt gripen av henne, gjorde klantiga närmanden som inte ledde någon vart.

Gainsbourg trodde att han sumpat sin chans och det rejält, men dagen efter ringde Bardot upp honom och krävde som bot att han skulle skriva den vackraste kärlekslåten han kunde. Varpå Gainsbourg satt uppe hela natten och skrev inte bara en utan två låtar, *Je t'aime ... moi non plus* och *Bonnie and Clyde*, den sistnämnda inspirerad av storfilmen med Faye Dunaway och Warren Beatty som kommit samma år.

Förbryllande titel

Titeln *Je t'aime ... moi non plus* har förbryllat många genom åren: "Jag älskar dig ... inte jag heller".

Gainsbourg förklarade senare att den inspirerats av ett uttalande som surrealistkonstnären Salvador Dali gjort, "Picasso är spanjor. Jag med. Picasso är ett geni. Jag med. Picasso är kom-

"Je t'aime ... moi non plus" blev en miljonsäljande succé i stora delar av världen. Låtens märkliga titel sades vara inspirerad av Salvador Dali.

munist. Inte jag heller". Dali var känd för sitt märkliga sätt att hantera franska och engelska. Gainsbourg förklarade också att låten inte alls var en sexlåt utan i stället handlade om "den fysiska kärlekens begränsningar".

Serge Gainsbourg och Brigitte Bardot inledde ett förhållande och spelade in både *Bonnie and Clyde* och *Je t'aime ... moi non plus*.

Låten om gangsterparet blev en succé, men den andra ställde till problem.

Nyheten om den minst sagt vågade låten spreds till pressen liksom ryktet att alla stönen och suckarna som hördes i låten faktiskt var en dokumentär in-

spelning av vad de två haft för sig i sångbåset i studion.

Söndagstidningen *France-Dimanche* gjorde en rejäl sak om detta. Det blev "en kioskvältare" som det kallas i branschen och vad som hände därefter var att allsköns tidningar ringde upp Bardots make Gunter Sachs – som blev fullkomligt ursinnig och krävde att låten inte skulle släppas på skiva. Och den blev heller inte släppt, versionen med Bardot vill säga.

Frågade alla

Gainsbourg behövde någon som kunde ersätta Bardot. Bland dem han tillfrågade fanns Mireille Darc, ex-fru till Alain

Delon och Marianne Faithfull, som senare i en intervju kommenterade med "Gainsbourg frågade alla, alla!"

Hans förhållande med Bardot tog slut och hon återvände till Gunter Sachs. Kort därefter träffade Gainsbourg den engelska skådespelaren Jane Birkin som redan figurerat i vågade sammanhang, främst då Michelangelo Antonionis film *Blow-Up*, där hon "levde rövare" tillsammans med en väninna och fotografen Thomas.

Totalförbjöds

Jane Birkin hade inga betänkligheter mot att spela in låten tillsammans med Gainsbourg, och så hamnade den på skivdiskarna och blev inte bara en succé utan en skandal, ett fenomen. Den beskrevs i tidningarna som "popens motsvarighet till porrfilm". Den totalförbjöds i radion i bland annat Sverige, Storbritannien, Brasilien, Italien, Portugal och i Frankrike fick den endast spelas efter klockan 23.00.

Enligt en nyhetsrapport bannlyste påven chefen för det skivbolag som släppt singeln i Italien. Sant eller inte, detta ledde till ännu fler skrivelser. Varpå Gainsbourg kallade påven för "vår bästa PR-man".

Bardot kom så småningom att ångra sitt beslut och gick 1986

med på att versionen med henne ingick i ett samlingsalbum.

Vid det laget hade versionen med Birkin sålt fyra miljoner exemplar. Den kom också att inspirera Donna Summers discohit *Love to love you baby*, där Summer dock fick stå för alla stönananden själv.

Stämningsskapare

Je t'aime ... moi non plus låter fortfarande ganska vågad, fast med sitt långsamma tempo och glesa arrangemang är det svårt att tänka sig att den skulle bli en dunderhit om den släpptes i dag.

Men den förblir ett stycke populärkulturhistoria och för många ett minne. Inte minst bland dem som spelade den för att, så att så att säga, komma i stämning.

I en intervju i slutet på 1990-talet berättade Jane Birkin hur hon klivit in i en Londontaxi och hur chauffören tittat storögt på henne, "Det är du! Jovisst är det du! Det måste va' du!" Birkin blev förundrad, "Öh, hm, vad menar du?". "Jo det är du ... Je t'aime!" Jo, svarade Birkin. Det var hon. Taxi-chauffören var fullkomligt hänförd, "Du, jag har fått tre ungar på *Je t'aime!* Underbara allihop! Så du ska ett enormt tack!"

Michael Dee

Brigitte Bardot och Serge Gainsbourg. Brigitte Bardot sade att "Serge var min passion och jag hans musa".

Uppretad äkta man, Gunter Sachs.

Klappat och klart i Sveriges enda tvätterimuseum

Vid Albysjön i Huddinge kommun ett par mil sydväst om Stockholm finns ett speciellt museum. Det är Sveriges enda museum som ger ett historiskt perspektiv på hur det genom tiderna har gått till att tvätta kläder och annat i tyg. Ett tvätterimuseum helt enkelt, där långa kalsonger på tork fladdrar inbjudande.

Mannen bakom Hagalunds Tvätterimuseum är folklivsforskaren och konstnären Olle Magnusson. Iklädd bredbrättad hatt och islandströja tar han emot i ångor från kokande grytor.

– Museet är från 1994 och är mycket mitt och hembygdsföreningen Vårby Fittjas verk, säger han.

På den här platsen har det tvättats i otaliga år, liksom på hundratals platser här omkring, på torpstäl-len runt om i Stockholm. Att tvätta åt Stockholms herrskap har i århundraden varit en biinkomst för mindre bemedlade familjer runt huvudstaden.

Ett tvätterimuseum, kan det verkligen intressera dagens människor?

– Oh, ja! utbrister Olle. Hit kommer människor, unga som gamla, både för att lära och återuppleva hur det gått till att tvätta smutsigt rent. Alla människor tycks ha en relation till tvätt och tvättande.

Vårbyk och höstbyk

Professor Hans Rosling lär ha sagt att ingen maskin har revolutionerat livet så mycket för kvinnorna som just tvättmaskinen. Folklivsforskaren Olle Magnusson är beredd att hålla med. Han berättar att det i Sverige ända fram till 1950-talet var vanligt att man åtminstone på landsbygden bara tvättade två gånger per år, det var stortvättar som vårbyk och höstbyk.

Blev det alltför smutsigt däremellan fick man ta till knep som att vända på lakanen.

– Och bykandet längs sjöar, vattendrag och brunnar var ett kvinnogöra, ett tungt arbete som slet på kroppen, pustar Olle, medan han med ett klapprä bankar vatten ur sköljda tvättkläder.

Olle Magnusson

Ju mindre vatten det fanns i kläderna när de hängdes på tork ju fortare torkade de, det var särskilt viktigt vid kall väderlek, då blöta tvättkläder kunde frysa och bli hängande som styva flak liknande lut-fisk, skrattar han.

Vid tvätterimuseets alla grytor, baljor, skopor, tvättbräden och borstar demonstrerar han med bravur hur tvättande i allmänhet gick till. Han visar och berättar:

– Blötläggning var det första arbetsmomentet i tvätteriet förr. Efter något eller några dygn i blöt, tog man upp kläderna och la dem i ”stötan” som var en slags vagg där den grövsta smutsen frigjordes. Därefter kokades tvättgodset i grytor i en lag av björk-aska. Bomullstyger kunde kokas hårt, linnetyger fick ett mildare bad.

Björkaskan lades i en tygpåse längst under tvättkläderna, askan frigjorde sig som en grå och renande lag i det varma tvättvattnet.

Under tiden som tvätten kokade bearbetade man den med påkar eller ”stompor”, påkar med en slags fjädrande trattar.

Kvinnors underkläder i skymundan

Ur de kokande bykkaren togs tvättgodset upp, synades och bearbetades vid behov med såpa och borste på tvättbräda innan alltsammans gick för sköljning, vridning, klappning och torkning!

– När det gällde att hänga på tork var det mindre noga med karlarnas underkläder än kvinnornas, har jag hört, säger Olle. Kvinnornas underkläder hängdes mera i skymundan än karlarnas. Och mest smusslades det med kvinnornas stoppdukar.

Sedan tvättens alla kläder och lakan med mera hade

torkats vidtog mangling av lakan och strykning av kläder. För att få den manglade vittvätten riktig glänsig bearbetade man den ibland med glänsstenar av glas eller ben, så att tvätten fick en skinande lyster och gav tvätterskan/tvätterifamiljen extra beundran och kanske ytterligare uppdrag.

Vid tvätterimuseet finns utöver manglar också ett hundratal olika modeller av strykjärn att beskåda.

Olle berättar att innan elektricitetens dagar gällde att på olika sätt hålla strykjärnet varmt så länge som möjligt. Han visar ihåliga strykjärn, där man kunde föra in och byta glödklumpar.

Det fanns också strykjärn som värmdes med brinnande rödsprit eller bensin i sitt innanmäte. Bland det första som revolutionerade det urgamla sättet att tvätta var de alltmer uppdykande nya tvättmedlen som kom på 1930-talet.

– På 1950-talet fanns en uppsjö av tvättmedel som var och ett påstods vara överlägset bäst, säger Olle, medan han pekar på en monter med exemplar av den tidens tvättpulver.

Ferlin försökte förgäves

Han berättar sedan om poeten Nils Ferlins försök att berika sig som reklamare för ett tvättmedel.

– Surf utlyste en tävling med god belöning till den som kunde hitta på den bästa versen om det förnämliga tvättmedlet. En poet av rang, en specialist som Nils Ferlin, borde väl vinna en sådan drabbning, ansåg hans vänner och han uppmanades formulera en vers.

Den gode Ferlin slet några dagar och nätter med uppdraget tills han uppgiven diktade raljant:

”Av tvättmedel finns det tusen och fler. Tvätta med Surf och ni gör det aldrig mer!”

Ferlin vann inte tävlingen, men vinner i dag många glada skratt vid gemytliga Sveriges enda tvätterimuseum med adress Masmovägen 20-22 i Huddinge.

Leif Syrén

Torklada och kläder på klädstreck vid Hagalunds Tvätterimuseum.

Glänsstenar användes för att ge lyster åt de manglade vävnaderna.

De gamla strykjärnen skulle hållas varma, vissa med glödklumpar.

Olle Magnusson rör om den kokande byken som sedan bearbetas med en påk.

Stärkkragar behandlas för att uppnå den vithet och styvhet som krävdes när de var högsta mode.

Den kokande byken rörs om och bearbetas med "stompor".

Revolution i pulverform: På 30-talet kom de moderna tvättmedlen.

Klädnypor i trä från förr.

Folklivsforskaren och konstnären Olle Magnusson sköljer, vrider och bankar tvätten för att den ska bli ren – ett tidsödande arbete.

Vart en 6-åring tankar kunde vandra

ETT ÅR KAN GÅ FORT, ett halvår ännu snabbare, men jag hann i alla fall fira jul och fylla sex år och hade precis vuxit ur min småbarnskappa, innan förändringen sker.

Jag som blev sex i januari, min mor och min far, flyttar från Närke och den gård där vi bott på i ett helt halvår. Problemet är att farmor plötsligt dyker upp mitt i flytten.

Farmor är änka sedan några år tillbaka och ägnar en del av sin tid till att resa runt och träffa barn och barnbarn. En av hennes söner, min farbror Gustaf, kör lastbil för ett åkeri och farmor passar på att åka med honom.

Den här gången har turen alltså kommit till oss. Vi har inte haft någon telefon här och farmor kan inte för allt i världen föreställa sig att vi är på gång att flytta från Närke! Vi har ju nyligen anlänt hit. Hon står mitt i röran och flyttbrådskan och stackars farmor, hon har ingenstans att sätta sig och vila efter resan. Våra enstaka pinnstolar och skavda fåtöljer är redan lastade på bilflaket. Farmor nödgas helt enkelt att följa med oss i lastbilen när vi styr kosan mot Uppland och hon får under natten sova så gott det går i fars säng medan far sover på en gammal madrass direkt på golvet.

Kompisar och storasyster

När farbror Gustaf hämtar farmor tidigt nästa morgon är han arg, men säger ingenting. Ruskar bara på huvudet. Hela första veckan i detta nya paradiset undrar jag varför min farbror var arg.

Har jag kanske fel när jag tror att detta är något alla gör. Flyttar hela tiden. Jag har svårt att få någon uppfattning om människorna runt omkring mig och vet inte hur ofta andra familjer flyttar. Inte så mycket

Blommorna från ängen gjorde mamma glad.

som vi kanske, men jag vet inte om det gör något för det är ganska roligt på den här gården med mängder av både kor och grisar. Det finns också mycket mer barn här än i Närke och jag får många lekkamrater och dessutom hälsar storasyster Frida på titt som tätt. Hon jobbar fortfarande i familjen där hon sköter barnen och hon får också bo hos familjen där i Enköping. Enköping ligger bara någon mil från vårt senaste hem och Fridas täta besök gör att antalet leksaker ökar i min samling.

Blommor till mor

Frida får fungera som extramamma när mamma måste iväg till mormors begravning. Mamma är ledsen över mormor men jag träffade mormor en enda gång och känner ingen ledsnad och jag fattar egentligen inte vad som hänt med mormor men nu är hon i alla fall nedstoppad i jorden. Mormor var mammas mamma. Så nu har mamma ingen mamma. Stackars mamma! Inte undra på att hon är ledsen.

Jag ska försöka plocka lite blommor till henne, då blir hon bestämt glad. Borta där den enorma galten har sin hage finns det många olika sorters blommor. Det är lite väl långt bort från vårt hus men det kan inte hjälpas. Mamma ska inte behöva vara ledsen. Mormor är säkert inte ledsen, hon har det bra där nere i jorden och uppe bland molnen. Rätt skojigt att mormor är på två ställen samtidigt.

Så jag går i väg utan lov och hittar mängder av blommor, blå, röda, gula och skära. Jättegrisen går i sin hage och bökar och han är inte vacker. Smågrisarna är desto sötare och mamma och jag var faktiskt förbi ladugården i förrgår och tittade på en stor kull med smågrisar. Mamma blev förtjust och glömde mormor för en lång stund. Till och med far såg glad ut och det var hans idé att vi skulle komma ned till ladugården. Far gillar bäst att hålla på med hästar men på den här gården finns det inga hästar.

Jag kommer i det närmaste för sent till maten eftersom jag ville plocka en mångfald av alla de

blommor som den stora nassen har i sin inhägnad och jag har famnen full när jag kommer inspringande i köket. Det är för mormor säger jag dumt nog men mamma blir inte arg. Far säger "det var snällt av dig att ordna blommor men du får inte vara borta så länge. Mamma blir orolig, det vet du".

Jag svarar ingenting på det och äter min mat under tystnad. Jag tycker det känns lite kymigt med alltihop. Mamma säger inte så mycket heller. Mamma pratar mest med Frida om det här med mormor. Att det inte var något vidare på den där vad det nu hette igen, jo begravningen. Konstigt ord. Det var i alla fall då som mormor kröp ner i jorden och jag tror att det är här någonstans i Uppland hon ligger under ett träd. Morfar bor någon annanstans men också i Uppland.

Två platser samtidigt?

Det jag inte fattar är hur mormor nu kan ligga i jorden när hon flög upp bland molnen redan när vi bodde kvar i Närke. Och hon for alltså omkring där

bland stjärnorna och molnen redan innan farmor var tvungen att krypa ner i fars slitna säng. Farmor kunde inte nå oss per telefon där i Närke för att meddelande att hon tänkte hälsa på.

Någon från ett sjukhus ringde till vår granne på andra sidan staketet och han såg jättekonstig ut i ansiktet när han kom över till oss. Mamma var tvungen att följa med honom hem och prata i telefonen bara för att få reda på att mormor hade blivit en ängel. Eller vad hon nu är för något. Flygplan är hon inte, det vet jag för de brummar när de far över himlen. Mormor brummar inte.

Mamma gör det. Hon brummar och muttrar och säger att hon inte trivs något vidare här på gården.

I motsats till mig då. Och jag leker med många ungar och har blivit bästis med en riktig tokfia till tjej som tror på allt möjligt. Hon berättar historier om svarta frun och vita frun, och om troll och om spöken som far omkring utan att ge ifrån sig ett ljud.

Mormor är ljudlös men inte något spöke. Mitt minne av mormor är svagt men det jag minns är att hon såg ut som en vanlig gumma med knut i nacken och med ett förkläde för att skydda klänningen hon hade på sig.

Farmor har också alltid en knut i nacken men förklädet brukar hon lämna hemma i Västergötland när hon reser runt och hälsar på sina barn. Jag är inte hennes barn men far är det.

Inte klokt, en stor gubbe som är en gammal gummas barn. Fast jag har märkt på farmor att hon tycker om far väldigt mycket så han har nog varit hennes bebis för länge, länge sedan.

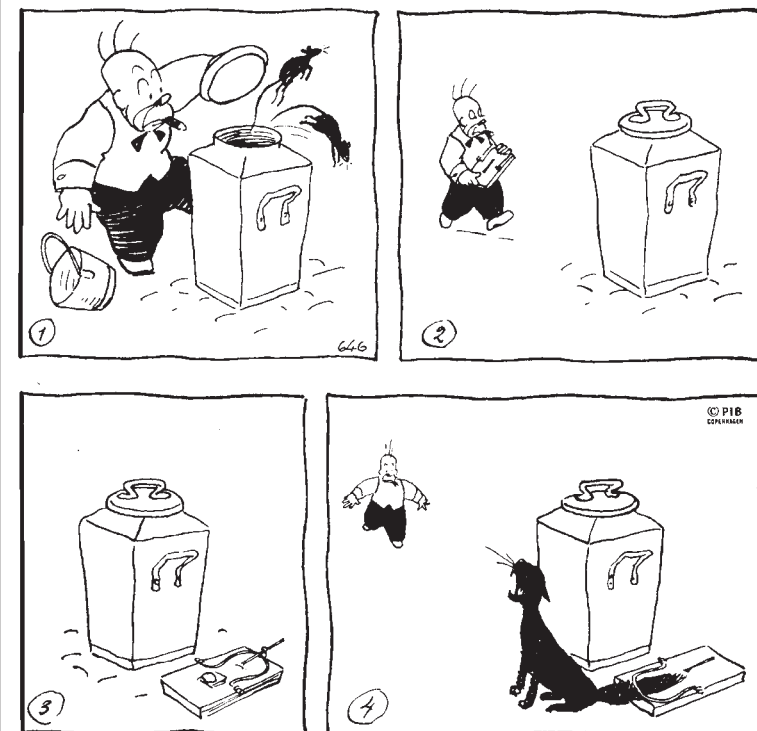
Yrja Lovisa Bly

ALLA HAR EN HISTORIA. BERÄTTA DIN I KVALLSSTUNDEN!

I avdelningen **Läsarnas egna berättelser** kan du vara med och sätta din prägel på Kvallsstunden. Skriv din berättelse och skicka den till oss. Det kan handla om i stort sett vad som helst: en livsavgörande händelse, ett personligt möte med en intressant person, minnen från barndomen eller yrkeslivet. Om din berättelse publiceras blir du belönad med trisslotter. Besök oss på kvallsstunden.se/leb för att lämna text och bilder digitalt. Vill du hellre skriva på papper, eller skicka originalfoton till oss, gör du det till adressen: **Läsarnas egna berättelser, Kvallsstunden, Box 1080, 721 27 Västerås.** Glöm då inte att skriva namn och adress i anslutning till bilderna så att vi kan returnera dem till dig.

ADAMSON av Oscar Jacobsson

Skinnjacka och vegamössa hörde till, antagligen inspirerad av motocrossförarna. Att ha en "böna" där bak gav namnet bönpall.

Att vara skinnknutte på 1950-talet

MINA ALLRA TIDIGASTE motorcykelminnen är från 1940-talets slut då bensinen blev tillgänglig igen. Under krigsåren fanns det inga motorcyklar i bruk, bara en och annan bil som gick på gengas.

När bensinransoneringen upphörde 1945 letade man fram de gamla motorcyklarna från 30-talet, det fanns gott om lättviktare på 98 kubik så kallade kaffebrännare.

Lättviktarna var relativt billiga och överkomliga för vanliga knegare. Det var ett praktiskt bruksfordon, mjölkassistenten for runt mellan gårdarna med ett blått rökmoln efter sig och sillagubben med en låda både bak och fram och besmanet hängande under ramen.

Den blev många pojkars första mc innan man fick råd att köpa en tyngre 500-kubikare. Före 1939 behövdes inget körkort för 98-kubikarna, men efter kriget måste man vara 16 år och ha körkort, men det var inte så noga på landsbygden.

I april 1948 blev det bensinransonering igen så då var det bara att åter ta fram trampcyklarna, ransoneringen blev dock inte långvarig utan upphörde i november 1949.

En sväng runt kvarteret

Jag var 15 år då jag köpte min första mc, det var ingen 98 cc utan en Husqvarna modell -46 med fjädergaffel och växelspak på tanken. När jag fyllt 16 år började jag på Nya Bilskolan i Karlskrona.

Det var bara några mc-ungdomar bland bileleverna som mest var medelålders män.

Själv körde jag tio halvtimmeslektioner på en 250 cc Jawa med en njursjuk lärare, efter en kvart var vi tvungna att stanna så han fick återhämta sig lite.

När de bytte ut Jawan mot en Vespa som inte orkade med två personer i Karlskronas backar gav jag upp, jag tyckte det var för generande för en yngling att sitta på en scooter. Jag hade ju min Husqvarna och var inte beroende av körskolan så efter moget övervägande och påhejad

av arbetskamraterna på LM Ericsson tog jag mod till mig och knallade upp till Länsstyrelsen för att beställa tid för uppkörning.

Uppkörningsdagen ledde jag för säkerhets skull motorcykeln upp till Länsstyrelsen, det var bara ett par hundra meter. Vi var elva stycken som skulle ta körkort och vi satt alla på en långbänk utan ryggstöd och fick två frågor var.

När alla bilskoleeleverna kört upp sa besiktningsmannen åt mig att köra runt kvarteret medan han stod och tittade på, så var det hela klart. Efter spänd väntan i 14 dagar så kom det äntligen en avi men då var posten stängd. Det var bara att vänta till lördagen. Då grenslades Husqvarnan och det bar iväg i full fart till järnvägsstationen där posten var inhyst. Till min stora besvikelse hade de stämplat i körkortet att det gällde bara för lätt mc tills jag fyllt 18 år, det

var ett nytt påhitt från myndigheterna som ingen hade hört talas om.

Scarf och njurbälte

I början av 50-talet hade motocrossen sin storhetstid med tävlingar som drog stor publik, 10 000 personer var inget ovanligt. Folk åkte till tävlingarna på lövade lastbilsflak så även från min hemby. Favoriterna på banan var Kuno Johansson, Sven "Stickeboda" Svensson och Erik "Långasjö" Ericsson. Att jag senare i livet skulle åka veteranmotorcykel med Kuno och Sven kunde jag inte ens drömma om.

Motocrossförarna var klädda i korta skinnjackor med vadderade axlar och armbågar och Vegamössa. Detta inspirerade förmodligen unga mc-förare att klä sig likadant och skinnknutten var född.

Ordet skinnknutte hittade *Dagens Nyheter*s kåsör Red Top

på 1950. En annan journalist som hette Ivar Ahlstedt skrev en novell 1952 om skinnknuttar i tidskriften *All Världens Berättare* och beskrev dem som kriminella rötägg och han fantiserade ihop så raa skildringar om dessa att förlaget fick hela novemberupplagan censurerad och indragen.

Skinnknuttarna var mest arbetarungdom med motorintresse till skillnad från bättre bemedlades barn som gick på läroverket och fick finare jobb. När jag 1952 bytte upp mig till en 350 kubiks Matchless var det vadderad skinnjacka och vegamössa som gällde, mössan hade ett bevingat märke som visade vilket mc-märke jag körde. Dessutom hade jag scarf och njurbälte, ett brett bälte som knäpptes med tre remmar fram till och var nedskuret i sidorna. Bruket av hjälm kom i mitten av 50-talet.

Flickorna som gärna åkte med kallades spättor, var också

klädda i kort jacka och långbyxor med håret uppsatt i hästsvans och satt hårt lutade mot knuttens rygg med händerna knäppta bakom sig på ryggen. På de äldre motorcyklarna fanns ingen bakhjulsfjädring utan man hade en fjädrande sadel i stället och för passageraren fanns då en liten dyna på pakethållaren där "bönan" satt, därav namnet bönpall.

Varmare i bilen ...

Matchlessen byttes till en nästan ny 500 cc AJS med bakhjulsfjädring och en lång dyna vilket gjorde att man fick en mycket behagligare närkontakt med flickan som åkte.

Det samlades en del knuttar på "Knutteberget" utanför Karlskrona som åkte i grupp. Vid lite trafik körde man i bredd på vägen, ibland upp till fyra i bredd det fanns ju inte så många bilar att ta hänsyn till.

De ungdomar som jag kände var inte kriminella utan vanliga killar och tjejer med arbete, men det fanns naturligtvis även rötägg, det gör det ju i alla kategorier.

Skinnknutteeran med engelska motorcyklar varade till slutet av 50-talet då det med ökat välstånd blev vanligt att man bytte motorcykeln mot en bil, man var trött på att frysa, vara tårögd och lukta bensin om fingrarna. Det fanns ingen efterfrågan på motorcyklar längre, hos bilhandlarna stod långa rader som hade kostat tusentals kronor men som nu kunde köpas knippvis för några hundralappar eller så gick de till skrot.

1958 sålde jag motorcykeln och köpte bil i stället, skinnjackan ersattes av blazer, vit nylon skjorta och slips och man satt varmt och torrt och myste med fästmon när regnet smattade mot bilrutan. Både skinnjackan, vegamössan och njurbältet finns kvar och minner om ungdomens sorgfria dagar och en för alltid svunnen epok, trodde jag ...

Kjell Hult

Lycka – det var kolamessmör!

BRYGGARBILEN KOM alltid skramlande uppför backen till min barndoms by Västra Björken i Siljansnäs. Vi ställde ut den tomma läskbacken med 25 flaskor, la pungen med pengar ovanpå backen och fick den utbytt mot en ny, vilken service!

Det fanns en matbuss också. Den åkte runt i alla små byar. Jag minns hur gott det luktade i den av korv, nymalt kaffe, lite lagård. Gubbar och gummor satt och småpratade. Behagligt trångt minns jag också att det var. Bussen var inte så stor, men där fanns allt.

Det var till matbussen vi gick en riktigt gnistrande kall vinterdag, min älskade farmor och jag. Farmor var en liten rund gumma med silvergrått hår och Leksandsdräktens karringhatt hade hon alltid på sig. Hon var så fin.

Vi tog sparken till matbussen. Den stod parkerad lite längre upp i byn. Vi hade inte kommit

långt, men farmor bad mig gå av sparken. Det blev för tungt för henne, åldern hade börjat ta ut sin rätt.

En överraskning

Den här gången fick jag sitta utanför och vänta. Mina kinder stack som av små nålar av kylan. När vi kommit hem i stugvärmen förstod jag varför.

Jag hade gjort mig förtjänt av en överraskning. Farmor gömde den medan jag satt och blundade och väntade tålmodigt.

"Klart!", brukade hon ropa och då blev det fart på mig!

Ovanpå den slitna gamla radion stod överraskningen, Kolamessmörburken med filmstjärna i locket. Vilken lycka! Det är sådana speciella stunder jag minns med värme.

Ett till sådant minne är när det skulle bli tunnbrödsbak. Då fick alla hålla sig borta. Farmors kök förvandlades två gånger om året till bagarstuga.

Det var tre gummor som var speciellt duktiga på att baka tunnbröd. Farmor fick mest passa upp med mat och kaffe.

Den tjocka gumman gjorde ämnen, den magra kavlade och den lilla snälla gumman både kavlade och gräddade. Det blev tunna kakor stora som brunnslock. Gräddade gjorde de i den vedeldade ugnen.

Tunnbröd och kolamessmör var godis för en hungrig liten flicka.

Än i dag kan lukten från farmors varma kök komma under min näsa. En doft av varm potatis med lite bränt mjöl. Den doften som tunnbrödsbaket lämnade efter sig.

Jag tänker med tacksamhet på den korta tid vi fick tillsammans, farmor och jag.

Detta hände för cirka 55 år sedan, men det känns som i går.

Malin Rask

Från Öland till Bohuslän

Av Elisabeth Brorsson
Illustration: Bo Svärd
Del 9 av 12

Elisabeth Brorsson är född 1953 och bor med sin man i Hede-
kas, som är ett litet samhälle i Bohuslänns inland. De har två
vuxna söner med familjer. Hon har arbetat som kost- och
städchef. "Från Öland till Bohuslän" är en blandning av mam-
mans berättelser, morfaderns dagböcker, enklare släkt-
forskning och hennes egen fantasi.

Resumé:

Karolina har tjänat piga på Öland tillsammans med sin mor, **Maja-Stina**. Fadern har hon aldrig fått veta vem det är. Efter moderns död lämnar hon ön och börjar arbeta på en karamellfabrik i Kalmar. Livet tar henne sedan vidare till tjänster som hembiträde, till järnvägsbyggen i norr, arbete på fåbod i Dalarna och ytterligare järnvägsbyggen i Bohuslän. Under tiden i norr träffar hon **Jonas** och de får en son, **Gustav**, tillsammans men Jonas dör strax efter pojken födelse. Nu är Gustav vuxen och arbetar som sjöman och Karolina har ett litet torp och hjälper till med vad som kan behövas i hushållen runt omkring. Gustav gifte sig med sin **Blenda** och de har en dotter, **Gulli**, och en son, **Vilgot**. Gustav arbetar under vintern som maskinist på båtar, och genom arbetet har han drabbats av TBC. Karolina har flyttat hem till dem för att vara ett stöd till Blenda när hon är ensam med barnen och gården. När Gustav är sjuk får barnen vistas på barnhem på grund av smittorisken.

Dagen därpå var det uppehåll och klart väder. Blenda bestämde sig för att tvätta sänglinne och handdukar och även lite kläder. Det gäller att passa på minsta lilla möjlighet att få tvätten torr i november.

Först gick hon till ladugården och gav djuren foder och mjölkade kon. Så gick hon in och gjorde smörgåsar till barnen och hällde av den spenvarma mjölken i var sin flaska åt dem. De var redan uppe och åt sin gröt. Varannan dag var det skoldag och nu var det dags att packa skolväskan och gå iväg. Det var endast någon kilometer till Nordhems skola och de brukade göra sällskap med Ernst och några andra av grannarnas barn.

Blenda följde dem ut på trappan och vinkade när de gick. Gulli hade växt, så att kjolen hade blivit för kort. Den värmer dåligt tänkte hon, jag får släppa ner fällen i kväll, så flickan slipper frysa om knäna.

Hon tog med sig ett vedfång, gick ner till ån och gjorde upp en eld. Sedan välte hon upp den stora tvättgrytan över elden. Så hämtade hon flera spänner vatten och slog i.

Medan vattnet värmdes sig gick hon efter tvätten. Ingen ska få tro att Gustav blir sjuk på grund av att det finns någon

smuts i vårt hus, tänkte hon beslutsamt. Jag ska tvätta varenda tygbit i hela huset om så behövs och jag ska skura golven och städa varenda vrå innan han kommer hem, fortsatte hon att resonera med sig själv.

Innerst inne var hon förtvivlad. De som haft det så bra, hur hade det kunnat bli så här, att barnen inte fick vara hemma när deras pappa äntligen kom hem. Hon kände sig som en halv människa. Hon älskade Gustav och hon älskade barnen och hon kunde inte välja mellan dem. Hon ville ha alla hemma samtidigt.

Hon grät medan hon tvättade frentiskt och gnuggade linnet mot tvättbrädan så att knogarna värkte. Sedan sköljde hon alltsammans i det kalla åvattnet. Hon stod på knä på den lilla tvättbryggan och kände hur händerna nästan frös till is. Hon var tvungen att värma sig över den falnande elden, innan hon slutligen kunde hänga tvätten till tork i de kala avlödade träden. Efter att ha tvättat hela dagen fanns det inte ett enda träd som det inte hängde tvätt i.

När hon äntligen var färdig hörde hon att barnen kom hem från skolan och hon kände att hon måste tillbringa all tid hon kunde få över tillsammans med dem nu, innan hon var tvungen att lämna bort dem till det där hemska stället igen.

Hon gick upp mot hönshuset för att plocka med sig äggen in, då hon slängde en blick bort mot Ester och Vikings gård. Där på landsvägen stannade hennes blick. Vad var det för ett följe som närmade sig? Ett par hästar drog en kärra som var full med folk och packning.

Blenda rusade mot huset, sprang in genom dörren och låste och tog ur nyckeln efter sig. Karolina skulle just tända i spisen för att laga lite mat.

"Tänd inte i spisen farmor", sa hon bestämt. "Det kommer ett tättarfölje på vägen. Vi får hålla oss inne så att de tror att det inte är någon hemma."

Hon for runt i rummen och drog för alla gardiner. Barnen fick order om att sitta tysta och lugna på golvet och absolut inte vara i närheten av något fönster. Om de bara låtsades att de inte var hemma, skulle allt gå bra och folket skulle snart dra förbi deras hus, sa hon.

Karolina och Blenda satte sig hos barnen när alla förberedelser var klara. De hörde kärran skramla på vägen utanför huset. Människorna pratade och skrat-

tade högljutt. Plötsligt stannade ekipaget. Efter någon minut knackade det hårt på dörren och en brysk mansröst sa någonting utanför. Det knackade igen. Kvinnorna och barnen vågade knappast andas.

"Kusten är klar", hörde de mannen ropa.

Sedan kändes det som en hel evighet, innan kärran med de högljudda människorna äntligen kom i rullning igen. De hade suttit där på golvet och hört hur folk hade gått omkring på deras mark och pratat och väsnats. Det dröjde en lång stund innan Blenda vågade kika ut bakom gardinen. Långt borta på vägen såg hon folket försvinna. Hon drog undan gardinerna och släppte in det lilla dagsljuset som fanns kvar.

När hon övertygat sig om att faran var över, låste hon upp ytterdörren och tog ett steg ut på trappan. Det såg ut ungefär som vanligt. Hon var glad att hon upptäckt dem i tid, hon hade inte velat ha in dem i huset. Det gick många historier om hur löst folk trängt sig in hos vanliga människor och tvingat till sig både mat och ägodelar. De hade även ord om sig att vara smutsiga och ovårdade, lukta vämjeligt och ha både loppor och löss, så nog fanns det all anledning att vara försiktig.

"Nu får farmor tända i spisen, så vi får lite mat", sa hon till Karolina. "Jag går och hämtar ägg under tiden, så kan vi steka pannkakor", fortsatte hon och försvann ut genom dörren.

Men i hönshuset fanns det inga ägg att hämta, haspen till dörren var av och hönorna satt vettskrämda på sina pinnar och kacklade upphetsat när hon kom in. Blenda som i vanliga fall var en lugn kvinna blev rasande arg. Här hade dessa människor kommit och bara tagit för sig av hennes mat, utan att ens fråga. Hon gick vidare till ladugården, för att se om de hade varit där också. Men både kon och grisarna såg nog så nöjda ut med tillvaron. Matkällaren hade som tur var också varit låst, så både sylt och saft och vattringon hade fått vara i fred. Hon tittade ner mot sin tvätt och funderade på hur det gick med november-torken. Då såg hon att två träd var tomma. Hon sprang ner för backen.

Ja sannerligen, hade de inte tagit hennes tvätt. Just i de träden hade hon hängt upp några av sina finaste linnehanddukar och nu var de borta. Hon tittade runt i de andra träden, det började bli mörkt, men så vitt hon kunde se fattades inget mera. Nu var hon både arg och ledsen.

"De har tagit av mina finaste handdukar", sa hon argt och högt för sig själv. "Vad ska de med mina handdukar till, de lortgrisarna som väl aldrig har sett varken tvål eller vatten".

Veckan gick alldeles för fort tyckte Blenda. Hon ville ha det fint när Gustav kom hem och hon hade gjort i ordning lite extra god mat att bjuda honom på. Barnen hade hon utrustat med kläder så att de skulle klara sig några veckor och sedan hade de fått skjuts till barnhemmet. De hade gråtit, när de lämnade henne och hon kände hur hjärtat nästan brast, men hon var tvungen att stå ut, precis som de var tvungna att stå ut med barnhemmet.

När Gustav äntligen kom var han så medtagen, att han inte orkade vare sig glädja sig över att träffa Blenda eller att äta hennes goda mat. Han sjönk ner i sin säng och försökte vila mellan hostattackerna. Hon sände bud till doktorn som skulle komma redan nästa dag.

Kapitel 16

DAGBOKEN

De närmaste åren tedde sig likadana som det förra året. Än var Gustav på sanatoriet och barnen hemma eller tvärtom. När han blivit starkare och risken för att smitta ner barnen försvunnit, fick de äntligen träffas en kort period, innan det var dags för Gustav att ge sig till sjöss igen.

Gustav njöt av dessa tillfällen. Barnen var friska och fina och växte mellan var gång han träffade dem. Han förstod att Blenda hade god nytta av dem.

De gånger alla var hemma på Mors Dag, brukade han och barnen smyga upp och koka kaffe tidigt på morgonen. Gulli brukade springa ut i det daggvåta gräset och plocka blommor och sedan gick de tillsammans ner i matkällaren och hämtade något gott som Gustav hade köpt i handelsboden dagen innan. Sedan drack de kaffe på sängen hela familjen. Då kände han att lyckan var fullkomlig.

På somrarna fick barnen turas om att gå med kon på skogen. Vallen som växte på åkrarna skulle hässjas och sparas till vinterfoder och kon klarade sig bra på den föda skogen gav, med inslag av både gräs och sly. På sommarkvällarna brukade han sitta på farstutrappan och lyssna på barnen när de lekte Robinson Kruse och Fredag nere vid ån. Oftast var grannbarnen från Öröd med också. Ibland kom Vilgot och satte sig bredvid honom på trappan och de brukade följa svalorna med blicken när de flög för att fånga sitt byte.

Vilgot hade varit intresserad av allt som flög ända sedan han var liten. En gång hade Gustav köpt ett litet flygplan till honom där man kunde dra upp propellern med ett snöre. Vilgot hade flugit och flugit med det tills det var alldeles utslitet.

Till slut gjorde Gustav sin sista sjöresa. Äntligen hade läkarna förstått att han var för klen för att tåla den raa luften till havs en gång till. Man hade erbjudit honom arbete som maskinist i pannrummet på Sanatoriet i Svenshögen, vilket han gärna tackade ja till.

Senare förvärrades dock sjukdomen och han behövde vila oftare, eftersom lungkapaciteten blev mindre. När han inte längre klarade sitt arbete erbjöds han ett mindre försörjningsstöd från kommunen, för att hjälpa upp den lilla inkomst han hade från gården.

Blenda var trots sjukdomen nöjd över att kunna ha hela sin familj hemma samtidigt. Periodvis hostade Gustav mycket och fick andnöd och det var frustrerande att stå bredvid och inte kunna göra något. Hon var medveten om att tuberkulos var en livshotande sjukdom, så hon tänkte mer och mer på att livet är ändligt och på hur viktigt det var att försöka ta vara på tiden de hade tillsammans. Att de inte hade något överflöd, nu när Gustav inte orkade jobba så mycket längre, det fick gå tyckte hon, de hade i alla fall mat för dagen och en varm, god stuga att bo i.

För att hjälpa till med försörjningen sydde Blenda nattskjortor till Sanatoriet. Hon köpte gamla mjölsäckar billigt från affären, som hon sedan tvättade och klippte till. Hon hjälpte också folket i granngårdarna med ändringssömnad av deras kläder. Ibland var kläderna så solkiga att hon måste tvätta dem innan hon överhuvudtaget ville ta in dem i huset, men inget arbete kändes för svårt, hon var bara tvungen att göra sitt bästa. Mor Karolina hjälpte till med

sömnaden så gott hon förmådde. Hennes syn hade blivit sämre med åren, men hon kunde ändå sy, om hon fick hjälp med att trä tråden på nålen.

Karolina bidrog till hushållet efter bästa förmåga. Trots att hon började bli gammal, så vaknade hon alltid först, tände i köksspisens och såg till att ha grötkastrullen på värmen när de andra vaknade. Hon skalade potatis och lagade mat, såg till barnen och djuren, så att Blenda kunde ägna sig åt försörjningen.

Karolina var nöjd med sin lott. Sedan barnen hade fötts och hon såg att de utvecklades på ett bra sätt, så önskade hon sig inget mer. Hon såg det som sin uppgift att bidra med det hon förmådde, utan att vara påträngande. Därför höll hon sig ofta i bakgrunden. Pysslade med det hon kunde, utan att kräva något utrymme själv. Hon unnade sin son och sonhustru det familjeliv hon aldrig själv kunnat få.

Gustav tyckte att dagarna blev oändligt långa. Han ville så gärna gå ut och arbeta på sin mark, men efter bara en kort stund var orken slut.

Julén 1938 bestämde han sig för att skriva dagbok. Då skulle han i efterhand kunna se, att det i alla fall hände något varje dag och att livet inte bara bestod av sjukdom och elände. Han kunde också följa barnen, som nu var i det närmaste vuxna. Gulli hade sedan en tid haft plats som hembiträde i olika familjer i Göteborg, medan Vilgot ännu bodde hemma.

Nyårsdagen 1939 skred han till verket. Han hade köpt en skrivbok i affären, en med svarta vaxdukspärmar och linjerade blad. Som gammal sjöman var han van vid loggboken och höll därför alltid noga reda på väderleken. Han bestämde sig för att börja varje dag med en kort beskrivning av vädret.

Han skrev kortfattat.

1/1 1939 Lugnt väder, snöat +2 grader. Varit hemma hela dagen, läst lite. Inte gjort något av vikt.

2/1 Nordostlig vind +0 grader. Snöat på e.m. Vilgot har börjat skolan. Varit med Viking och skjutit en hare. Gjort de vanliga sysslorna. Sämt efter en lottsedel.

3/1 Nordlig vind +1 grad. Snöat på e.m. Sjöstedts har ringt och tackat för senast. Har gjort de vanliga sysslorna och köpt melass till kon.

Karolina fick influensa i mitten på januari, men efter ett par veckor frisknade hon till igen. Värre var det med Blenda.

1/2 Lugnt och dimmigt, +0 grader. Blenda har rest till Göteborg och homeopaten. Jag mjölkar och gör de vanliga sysslorna.

Blenda hade gått ner oroväckande mycket i vikt den senaste tiden. Hon hade svårt att få ner maten. Ofta satte hon i halsen och hon fick vara noga med vad hon stoppade i munnen. Hon behövde ta god tid på sig vid måltiderna, ibland kunde hon inte få i sig mer än en halv smörgås, innan de andra var färdiga. Hon kände sig svag och förstod nog att det var något som var fel med henne. Hon vägrade sig hos distriktssköterskan varje månad och varje gång hade hon tappat i vikt.

Ingen hade dittills kunnat hjälpa henne och den sjukdom hon troligen led av ville hon inte uttala högt. Hon ville ju så gärna vara frisk och orka med sin familj länge än. Hon visste hur väl Gustav behövde henne, det gick bara inte att hon också skulle vara sjuk. Hon försökte förtränga sina tankar och tröstade sig

och Gustav med att hon nog skulle bli starkare nu när ljuset kommit tillbaka och våren kom på allvar.

Gustav fortsatte att skriva på sitt kortfattade vis i sin dagbok.

18/2 Åkte till Uddevalla sjukhus och blev opererad för blindtarmen.

11/3 Har kommit hem från Uddevalla och känner mig rätt så kry, men är förkyld. Lundqvist körde mig från stationen, han tog inget betalt. Blenda fyller 45 år. Det kom många gäster men jag låg för det mesta.

När någon fyllde år var det alltid kalas. Grannar och släktingar brukade gå till varandra och fira. Det vanligaste var att man bjöd varandra på kaffe och kakor. Vetebröd och sju sorter skulle det vara. Tre sorters mjuka och fyra sorters småkakor. Karlarna brukade se till att det fanns något starkt hemma, så att man kunde blanda till en kaffehalv. Det värmdes gott innanför västen, brukade de skrocka.

På de lite större gårdarna samlades männen i det så kallade herrummet. Det låg oftast längst bort från köket och där bjöds det på både sup och cigarr. Kortspel och andra sällskapsspel, till exempel Corona, var vanligt när man träffades. Kvinnorna förväntades stanna i köket eller salen för att tala om familj och andra jordnära ting.

Presenterna på ett födelsedagskalas kunde bestå av en liten prydnadssak som var inhandlad i närmaste affär eller en hemmasydd näsduk, en bit knypplad spets eller ett pelargonskott.

Det viktigaste var att få träffas. Fanns det spelemän med i bekantskapskretsen kunde det visst hända att man flyttade undan köksmöblerna och ställde till med dans, efter det att själva kaffedrickandet var över.

Detta år var dock inte som alla andra. Grannar och släktingar kom visserligen för att fira Blendas 45-årsdag, men varken hon eller Gustav orkade riktigt med. Karolina hade gått till Lina i Öröd och bett om hjälp med baket inför kalaset, när hon förstod att Blenda inte skulle orka baka och att hon inte kunde klara alla sju sorterna själv. Blenda tyckte det kändes genant, hon som alltid hade klarat av allting själv, men Karolina sade till henne att ibland får man böja sig för verkligheten och att Blenda säkert hade gjort likadant för Lina om hon bett om hjälp.

Dag för dag gick till ända, varje dag med en liten anteckning av vad som hade hänt.

Gustav skrev noga upp varje gång som det kom någon bekant och munttrade upp honom en smula. Det var vanligt att man gick till varandra på kvällarna, för en liten pratstund eller för att spela en omgång vist. Dagarna skrev han inte så mycket om, de var mest en plåga för honom. Känslan av maktlöshet drabbade honom ofta. Dessutom var han orolig för Blenda.

Varför blev hon så mager, blek och matt? Han kom ihåg henne från ungdomen och ville hålla henne kvar där. Hon hade haft rosiga kinder och varit lite rund om höfterna. Håret hade varit tjockt, brunt och glansigt, inte som nu grånat och livlöst. Ögonen hade haft glans och där fanns en glimt av nyfikenhet, inte som nu trötta och utan gnista. Och detta med att hon inte kunde äta. Man måste äta för att orka, det visste han, men vad var det som gjorde att hon inte kunde förmå sig till att äta? Hon blev bara tunnare och tunnare,

vad var det egentligen med henne?

Hon hade alltid varit lugn och tagit allting med jämnmod. Allting ordnar sig, hade hon sagt så lugn och trygg, när han varken vetat ut eller in med olika saker. Och hon hade haft rätt. Allting hade ordnat sig, inte alltid så som de hade trott eller tänkt, men på något vis hade allt rätt ut sig.

Hur skulle hon klara sig när han inte fanns längre? Hans liv kunde ju inte vara så länge till, med den hosta och andnöd, som han ständigt kände, det förstod han. Då skulle hon behöva vara stark för att klara av att ta hand om barnen, huset och försörjningen. Hans oro kände ingen gräns, samtidigt måste han försöka behärska sig för hennes skull. Det var illa nog som det var, han behövde inte späda på hennes bekymmer.

Kapitel 17

BUDET

Den 1:a maj 1939 strålade solskenet över Göteborg. Vår vinden drog lite kylig, men Gulli och hennes kusin Britta hade tagit fram sina värkappar och bestämt sig för att gå till Liseberg.

Gulli arbetade som hembiträde i så kallade fina familjer. Det var vanligt att flickorna från landet tog plats i sådana familjer för att förtjäna sitt uppehälle. Flickor från landet hade lätt att få arbete i Göteborg. De var kända för att vara arbetsamma och kunniga och att arbeta från tidiga morgonen till sena kvällen utan att knota. De var ju uppfostrade på landet och inte direkt vana vid någon fritid, de hade fått arbeta från det att de var stora nog att kunna hjälpa till i hemmet och de var kunniga i det mesta.

De välbeställda familjerna anställde gärna dessa flickor, som kunde allt från att koka välling till småbarnen i familjen, till att servera herrn whisky och cigarr på kvällsskvisten. Familjerna hade oftast även en anställd kokerska och det var hon som styrde över flickorna.

Gulli hade just fyllt 19 år och nu hade hon arbetat hos familjen Setterberg i snart två år. Hon trivdes bra och blev väl behandlad, men de få lediga dagarna var förstas efterlängtnade.

Just i dag var det en sådan dag. Vardagen söndag inträffade den lediga dagen, såvida familjen inte skulle ha gäster, för då blev det till att arbeta istället.

Brittas familj bodde i Göteborg. Hennes mamma var alltså Blendas syster Svea, som hade gift sig med Theodor. Han arbetade vid järnvägen som var ett tryggt och säkert arbete på den tiden.

Britta, som var något år äldre än Gulli, hade fått arbete på en fotografsalong och var således alltid ledig på söndagarna.

Flickorna hade stämt träff utanför Stora Teatern. De promenerade uppför Avenyn och tittade i varje skyltfönster utefter vägen. Det nya modet från Paris fanns på skyltdockorna i de eleganta affärerna och flickorna diskuterade vad som kunde vara rimligt för dem att bära i vår och sommar. Ljust och blommigt skulle det vara, även om de fick nöja sig med att gå till de billigare affärerna i utkanten av staden eller kanske köpa tyg och sy själva.

På Liseberg blommade tulpanerna. Rabatternas färgprakter var bedövande vackra och hela området lyste av skir vårgrönska. Gulli och Britta flanerade omkring och kunde inte riktigt bestämma vad de ville göra. Skulle de kosta på sig en lott på tombolan, eller skulle de åka Stora Hjulet med utsikt över staden. De hade lagt undan en slant då och då, men ville inte slösa bort pengarna på något onödigt. Britta fick syn på en spådam i ett tält och tyckte att det verkade spännande, men Gulli hade redan låtit spå sig en gång förut och ännu hade ingen av spådomarna slagit in, berättade hon. Spådamen hade sagt att hon skulle träffa en snäll man och bli lyckligt gift. Hon skulle få två barn och hon skulle få ett långt och bra liv. Spådamen hade också sagt att en gång när hon var långt hemifrån, skulle hon få ett tråkigt bud.

Nej, Gulli trodde inte på några spådamer. Någon man som hon skulle kunna tänka sig att gifta sig med hade hon inte sett till och vem kunde veta hur många barn hon skulle få. Visserligen hade hennes far någon gång föreslagit henne någon man, som han ansåg var en lämplig kandidat, men Gulli tyckte inte att det valet tilltalade henne. Fadern tänkte nog mest på att få en svärson som passade honom själv, trodde hon, men det vågade hon förstås inte säga till honom. Förresten skulle det nog vara omöjligt för henne att på egen hand träffa någon man att gifta sig med. Far Gustav, som hade varit på sjön sedan han var ung, hade varit i alldeles för många hamnstäder och sett alldeles för många hamnkvarter för att ge sin dotter tillåtelse att ens gå till dansbanan därhemma på lördagskvällarna. Han var en sträng far, tänkte hon, men han hade väl sina skäl.

Fortsättning i nästa nummer

Ria Stalman – en anabol stålkvinna?

Årets idrottsskvinna 1984 i Nederländerna hette Ria Stalman. Hon hade glatt sina landsmän genom att vinna guldmedaljen i diskuskastning vid sommar-OS i Los Angeles. Trots att 140 nationer deltog i spelen uteblev starka kastnationer som Sovjetunionen och Östtyskland som tidigare år hade dominerat damernas diskus.

sport profilen

Maria Geertruida Stalman föddes i Delft 1951. Till skillnad från sin syster Anneke, som var en god medeldistanslöpare, hatade Ria att springa. Hon föredrog simning. När det gällde

idrott visade hon sig dock ha speciell fallenhet för att kasta diskus. 1973 vann hon sin första holländska mästerskapstitel i diskuskastning. Det kom att bli ytterligare nio under åren fram till 1983. Sitt första nationsrekord satte hon 1974, då hon i Arnhem kastade 54,14 meter. Under åren förbättrade hon sedan det nationella rekordet 14 gånger. Hon försökte kvalificera sig till de olympiska spelen i Montreal 1976, men den nationella olympiska kommittén ansåg inte att hennes personliga rekord på drygt 58 meter var tillräckligt bra för att motivera en resa. Hon blev mycket besviken över det uteblivna stödet. Ria hade tränat tio gånger i veckan samtidigt som hon arbetade heltid.

Så småningom bestämde hon sig för en ny satsning på idrotten. Hon valde att studera och

träna i USA. Med få lektioner kunde hon helt fokusera på sin idrott. Under tiden i USA blev hon amerikansk mästare och först 1981 lyckades hon åter nå upp till den personliga rekordnivån från 1976.

Vid världsmästerskapen i Helsingfors i augusti 1983 tog hon sjunde platsen i diskustävlingen, då hon kastade 63,76 meter. Det var alltså drygt fem meter efter segrande Martina Opitz från DDR som kastade 68,94 meter. De sex främsta i tävlingen kom alla från det så kallade Östblocket. Alla dessa kom sedan att tvingas avstå från de olympiska spelen följande år.

70 meter – en magisk gräns

I juli 1984 kastade Ria diskus vid en tävling i Walnut, Kalifornien. Arenan låg i en dal mellan två åsar. Det var en bra dag med perfekta vindförhållanden. Hon säger själv att hon hade superförhållanden. Diskusen bara flög och flög innan den dämpades på rekordlängden 71,22 meter. Varken förr eller senare kunde hon passera den magiska gränsen på 70 meter.

Med detta rekordkast och det faktum att de svåraste konkurrenterna inte skulle infinna sig till de olympiska sommarspelen i Los Angeles kom Ria att få bära favoritskapet inför diskustävlingen.

Hon tog sig lätt vidare till finalen genom att i kvalomgången den 10 augusti kasta längst av alla. Längderna var dock genomgående blygsamma. I finalen följande dag hade hon ledningen ända tills amerikanskan Leslie Deniz i femte omgången gick förbi. I sjätte och sista kastet lyckades den 180 centimeter långa holländskan samla ihop sig och presterade resultatet 65,36 meter. Den olympiska guldmedaljen var hennes!

Tack vare sina utomordentliga prestationer utsågs hon till årets idrottsskvinna i Nederländerna. Hon fick även en orden, Orde van Oranje-Nassau.

Duktig kulstötare

Ria var dessutom en duktig kulstötare även om framgångarna i kulstötning kom i bakgrunden på grund av de goda resultaten i diskuskastningen. 1984 passerade hon som första holländska 18 meter. Hon var nationell mästare fem gånger utomhus och två gånger inomhus.

Ria Stalman fick behålla sitt OS-guld, men det nationella diskusrekordet från 1984 togs av det nederländska friidrottsförbundet.

Efter idrottskarriärens slut medverkade hon i Eurosports sändningar som kommentator och senare hade hon ett företag för båtuthyrning i Amsterdam.

Ria Stalmans namn kom åter att synas i feta rubriker 2016 sedan hon i ett holländskt tv-program, "Andere Tijden Sport", hade medgivit att hon under sin karriär använt dopingmedel. "Under de sista två och ett halvt åren av min karriär använde jag en lätt dos av anabola steroider varje dag."

Det var vid den tiden enkelt att använda dopingmedel då kontrollen under träningsperioderna var bristfällig.

Eftersom hon ville lyckas i världseliten, kände hon sig tvungen att använda samma medel som kastare från Östblocket och USA. "If you can't

beat them, join them. Och det gjorde jag."

Anser sig oskyldig

Efter erkännandet blev det naturligtvis rabalder i holländska idrottskretsar. Stalmans dopingtester vid OS i Los Angeles 1984 var utan anmärkning. Den olympiska guldmedaljen fick hon alltså behålla. Däremot agerade det nederländska friidrottsförbundet när det gällde hennes nationella diskusrekord från 1984. Det gäller inte längre som nationsrekord. Stalman accepterade konsekvenserna av sitt erkännande. Hon känner sig inte särskilt skyldig, utan anser att hon gjorde något som alla andra också gjorde vid den tiden.

Karl-Olof Hallman

Mer om Ria Stalman

Född: 11 december 1951 i Delft, Nederländerna.

Meriter: Vann medalj i samtliga nationella mästerskap i diskus och kula 1973-1983.

OS-guld: I diskus 1984, i Los Angeles.

Övrigt: 2016 erkände hon att hon dopat sig med anabola steroider de sista två åren av sin karriär.

Ria Stalman i en segergest efter att ha tagit guldmedalj i diskus under OS i Los Angeles 1984.

Gunnar Larsson i spåret under vinter-OS i Grenoble 1968, där han vann bronsmedalj på 15 kilometer längdåkning samt en silvermedalj i stafetten.

Gunnar Larsson är den näst äldste som vunnit Vasaloppet. Åren 1957 och 1958 kröntes han med segerkransen vid målgången i Mora.

I skidlegendarens spår till Mora

Skidlegendaren Gunnar Larsson från Oxberg var den näst äldste Vasaloppsvinnaren genom tiderna, uppvuxen ett stenkast från spåret och en av 1950-talets främsta skidlöpare. Gustaf Berglund följde i hans spår.

Sommaren 2012 gick tre stora skidprofiler ur tiden med bara några veckors mellanrum. Nils Emanuel Karlsson, eller Mora-Nisse, dog den 16 juni. Fyra veckor senare, den 14 juli, avled Sixten Jernberg. Och den 31 juli slutade Gunnar Larsson sina dagar. På några veckor blev skidvärlden tre stora profiler fattigare.

Gunnar Larsson, född 1921, tillhörde samma envisa skidåkargeneration som Mora-Nisse och Sixten Jernberg. Gunnars framgångar i spåren var inte riktigt i paritet med Nisses eller Sixtens, men förvisso var han en av femtiotalets främsta i Sverige.

Sen tävlingsdebut

Ändå var det först 1950, vid 29 års ålder, som Gunnar började åka skidor i tävlingssammanhang. Men redan 1953 tog han SM-guld i stafett tillsammans med brodern Per-Erik och kusinen Sune Larsson. Den gången tävlade trion i IFK Moras färger, och de kom att upprepa triumfen också de närmaste två åren. För hemmaklubben Oxbergs IF vann Gunnar stafettguld 1958, då tillsammans med Per-Erik Larsson och Åke Stenkvist.

Vilken skidåkarklan det kommer från Oxberg, några mil väster

om Mora! Gunnar och hans bror Per-Erik är redan nämnda, liksom kusinen Sune. Sunes lillebror Hans-Erik Larsson var i början av 1970-talet en etablerad landslagsåkare. Ända till den olycksaliga VM-stafetten i Falun 1974, då Hans-Erik var startman i det segertippade svenska laget. Det bar sig inte bättre än att bindningarna på de nymodiga plastskidorna lossnade, först den ena redan på startgärdet och sedan den andra efter ett par kilometer. Ett skidbyte var tillåtet enligt reglerna, men inte två, och juryn kunde inte annat än diskvalificera det svenska laget.

Familjeäran kom dock att räddas av Hans-Eriks son Staffan, som 1994 efter en knäskada var först med att staka hela Vasaloppet. Den gången blev han omåkt i slutet av loppet, men han kom igen och vann loppet 1999.

Uppvuxen nära spåret

Vasaloppet låg Gunnar Larsson varmt om hjärtat livet ut, uppvuxen som han var ett stenkast från spåret. Efter karriären flyttade han till Föllinge i Jämtland, där han blev tränare för bland andra Ragnar "Föllinge" Persson och Jan Halvarsson. Tio år senare slog han sig ner i Hudiksvall och öppnade cykel- och sportaffär i en av sjöbodarna vid Möljen. Men när det var dags för Vasaloppet, tog han ledigt för att åka hem till Dalarna och hjälpa till med vallandet.

Ett besök i Gunnar Larssons cykelaffär brukade ta sin tid. Den mångordige Gunnar hade en osedvanlig förmåga att styra

Redan i småskolan föddes tanken på att åka Vasaloppet hos Gustaf Berglund. Men det skulle ta femtio år innan drömmen blev verklighet.

in ett samtal om vad som helst mellan fotbollsskor och fälgband till Vasaloppet, och han hade alltid något nytt att berätta. Till och med i juli månad, när kunderna i affären mest pratade hjortronplockning, sa Gunnar "Ja, jag har ju mina hjortronställen hemma i Dalarna. Utefter Vasaloppsspåret!"

Men vid ett tillfälle var Gunnar Larsson tyst. Åtminstone nästan. Det var på en lunch med Rotaryklubben i Hudiksvall. Klubben hade fått en ny medlem, en nyinflyttad ingenjör vid Hiab-Foco med längdskidåkning som stort intresse och ett tiotal genomförda Vasalopp på meritlistan. Klubbpresidenten hälsade nykomlingen välkommen till sin första Rotarylunch, och placerade honom sedan bredvid Gunnar med orden "Ja, här har du en annan Vasaloppssåkare. Ni har säkert något gemensamt att prata om."

Gunnar sa ingenting, utan lyssnade bara intresserat, när nykomlingen började berätta om sina strapatser i spåret, alla träningsmil, och känslan att staka in under målportalen med devisen "I faders spår för framtids segrar". Det blev allt mer detaljerade beskrivningar av föret under alla tio loppen, hur han löst vallningsproblemen, och så vidare. Men så kom nykomlingen på att han nog måste försöka få in Gunnar i samtalet. Så han frågade Gunnar rakt på sak: "Hur många lopp har du åkt, då?" "Tre", svarade Gunnar.

Nykomlingen förstod att han var i överläge, och övergick till att tala om tider och placeringar. För det mesta hade han gått i mål på mellan fem och sex timmar, det vill säga klarat medaljtiden (segrartiden plus femtio procent), och flera gånger hade han varit bland de tusen första i målfällan. Stoltheten lyste ur hans ögon. Men så kom han på sig igen, Gunnar måste väl ändå få en chans att tala om sina placeringar: "Jag kom etta två gånger och trea en gång", sa han.

Sedan var det tyst vid det bordet.

Blygsamma meriter

Mina egna Vasaloppsmeriter är mycket mer blygsamma. Att jag råkar ha samma namn som både den Gustaf Berglund som i många år tävlade för olika jämtländska skidklubbar och ofta låg i tätklungan uppe på myrarna, och som efter den aktiva karriären coachat sin sambo Lina Korsgren till seger i Vasa-

loppet, och den Gustaf Berglund som numera är en av IFK Moras yngre åkare, det räknar jag överhuvudtaget inte dit. Men förutom ett antal Kort- och Halvvasor har jag genomfört två Öppet Spår och ett riktigt Vasalopp, första söndagen i mars. Dessutom startade jag i Vasaloppet 2006, den gången som loppet hade världscupsstatus, men bröt i Risberg. Lite kul tycker jag ändå att det är att slänga ur sig frasen "när jag var ute och tävlade i världscupen".

Genomförde Vasaloppet 2009

Ibland är det långt från tanke till handling. Redan när jag i slutet av femtitalet gick i småskolan i Malung, föddes tanken att åka Vasaloppet. Det var nog någon klasskamrats pappa som åkte, och som gav inspirationen. Så naturligtvis var det Vasaloppet vi åkte, vi ungar, när vi skidade fram över gårderna på våra trälagg.

Men sedan tog det fyrtio år, innan jag 1999 åkte min första Kortvasa och första gången gled in under målportalen. Och ytterligare tio år tog det, innan jag fullföljde Vasaloppet. Ändå kan jag leda i bevis, att jag varit mer framgångsrik i Vasaloppsspåret än självaste Gunnar Larsson. Hur då? Mycket enkelt. När jag i mitt enda riktiga Vasalopp, år 2009, stakade i mål på 9 timmar och 57 minuter, hade jag fler skidåkare bakom mig i spåret än vad Gunnar Larsson någonsin hade i något av sina lopp.

Hur många jag hade före mig? Nej, det hör väl inte hit!

Gustaf Berglund

Motståndskvinnan Rose – konstens beskyddare

Den franska motståndskvinnan Rose Valland gjorde en ovärderlig kulturinsats under det andra världskriget. Som en osynlig väktare kartlade hon historiens största konststöld, när nazisterna fraktade ovärderliga konstverk till Tyskland – och hon såg till att många av dem kom tillbaka.

Det dröjde inte länge efter att Frankrike kapitulerat till Hitler-Tyskland den 22 juni 1940 innan plundringen av konst var i full gång.

Hitler, som i ungdomen försökt slå sig fram som konstnär, var besatt av konst och hans stora dröm var att i staden Linz bygga ett "Führermuseum", med den mest praktfulla konstsamlingen i världen. Där samlingen skulle bestå av verk som plundrats i de länder som ett efter ett ockuperats.

I Frankrike fanns mycket konst att plundra. Innan den skickades till Tyskland trans-

porterades den först till särskilda uppsamlingsplatser och en av de viktigaste var Jeu de Paume. Byggnaden var ursprungligen en inomhustennisbana uppförd av Napoleon III men förvandlades 1909 till konstmuseum. Museet låg mitt i Paris och var därför lämpligt som samlingsplats, ansåg nazisterna.

Höll låg profil

Bland de anställda på Jeu de Paume fanns Rose Valland. De tyska soldaterna lade knappt märke till henne när de bar in den ena konstskatten efter den andra på museet.

Rose Valland såg ganska alldaglig ut. Klädde sig sobert, aldrig sminkad. Gjorde inget väsen av sig. Och ingen trodde att hon kunde ett ord tyska.

Men tyskarna hade fel på alla punkter vad gällde Rose Valland.

Hennes insatser ledde till att franska museer och privata samlare efter krigsslutet 1945

fick tillbaka sina konstverk. Och de var många. Våldigt många.

Nazisternas plundring av konstverk är utan tvivel den största konststölden genom historien.

Den började 1933 efter att Hitler tagit makten i Tyskland. Icke-önskvärd konst, "degenererad konst", som nazisterna kallade den, fördes bort från museer. Judiska samlare och gallerister blev bestulna på sina konstverk. Plundringen trappades upp efter att Österrike inlemmats i det tyska riket, men den fick riktig fart först efter andra världskrigets utbrott.

Mycket fortfarande borta

Det har beräknats att nazisterna stal 650 000 konstverk runt om i Europa; målningar, skulpturer, teckningar, guld- och silverobjekt, porslin och glas. Mycket är fortfarande borta, många objekt som hittats kom inte att återföras till sina

ägare. Inte bara för att de mördats under Förintelsen utan för att ingen vet var de kommer ifrån. Men det gäller inte de objekt som strömmade genom Jeu de Paume. De kom att återföras – tack vare Rose Valland.

Hon var ingen vanlig kontorsanställd. Rose Valland var konsthistoriker och hon var närmast en levande uppslagsbok vad gällde konstsamlingar, inte bara på Frankrikes museer utan också i privata.

Systematisk plundring

Plundringarna utfördes systematiskt av en av Hitler tillsatt grupp, "Sonderstab Bildende Kunst" som ingick i "Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg", ERR. Byråkratin utfördes som på vilket statligt verk som helst. Rose Vallands arbetsuppgifter bestod i att inventera konsten efter att den anlät till Jeu de Paume, ange mått, beskriva eventuella skador och ange var konstverken kommit ifrån.

Vad tyskarna inte visste var att Rose Valland i hemlighet kopierade alla dessa uppgifter och överlämnade dem till den franska motståndsrörelsen. Liksom allt hon hört tyskarna tala om, till exempel var i Tyskland konsten skulle föras, för de brydde sig inte om att sänka rösten när hon var i närheten. Hon kunde ju inte tyska, trodde de. Och om hon inte fick reda på destinationerna av tyskarnas samtal brukade hon snappa upp dem från de lastbilschaufförer som körde lådorna till järnvägen.

Livsfarligt uppdrag

Rose Valland riskerade livet genom detta men denna information var viktig. Motståndsrörelsen utförde ofta sabotage på järnvägarna och godstågen mot Tyskland och informationen förhindrade att konstskatter av misstag sprängdes i luften. I största hemlighet brukade hon också träffa Jacques Jaujard, chef för Frankrikes museer, för att meddela honom om läget i plundringarna.

Det var inte bara Hitler som var besatt av konst. Hermann Göring dök ofta upp på Jeu de Paume och tingade mängder av verk till sin egen samling.

Tyskarnas krigslycka började vända efter Stalingrad 1943, men plundringarna fortsatte utan uppehåll tills de var tvungna att retirera från ockuperade områden. Så även i Frankrike.

Bara några veckor innan befrielsen av Paris 25 augusti 1944 fick Rose Valland reda på att Baron Kurt von Behr, chefen för ERR i Frankrike, hade för avsikt att frakta så mycket konst som möjligt till Tyskland. De i allt som allt 148 lådorna skulle fraktas på lastbil till tågstationen Aubervilliers i utkanten av Paris.

I lådorna fanns 967 målningar, av Gauguin, Picasso, Modigliani med flera, som lastades i fem godsvagnar.

Larmet gick

Motståndsrörelsen informeras, liksom Jacques Jaujard. Det tog sin tid att lasta tågvagnarna, för dessutom skulle 48 andra vagnar lastas. 10 augusti var alla tågvagnar fullastade, men då hade järnvägsarbetarna gått i strejk och lagt hinder på rälsen.

Efter att tyskarna tagit bort dem kunde tåg 40044 slutligen lämna stationen. Det kom inte långt. Det blev tvärstopp vid Le Bourget på grund av ett mekaniskt fel. Det tog 48 timmar att

General Eisenhower, sedermera USA:s president, inspekterar stulen konst i en av nazisternas många gömmor.

Rose Valland, i det tysta utförde hon en ovärderlig gärning.

reparera det. Det tog sig inte långt nu heller. Motståndsrörelsen hade blockerat rälsen genom att utföra sabotage på två lok vid Aulany-sous-Bois. De tyska soldaterna övergav tåget och de 148 lådorna. Det rådde kaos och kalabalik efter att tyskarna lämnat Frankrike och till Rose Vallands förtret tog det sedan två månader innan lådorna fraktades till säkerhet på Louvren.

Misstänktes själv

Rose Valland kom själv att arresteras, som misstänkt för att vara kollaboratör eftersom hon arbetat på Jeu de Paume. Hon släpptes dock snabbt efter att motståndsrörelsen vittnat om hennes insatser. Misstänksamheten genomsyrade allt i det dagliga livet. Den enda Rose Valland litade på var Jacques Jaujard. De allierade trupperna hade upptäckt den ena gömda konstskatten efter den andra allt eftersom de ryckte fram i Tyskland.

För att all konst skulle komma till rätta tillsattes ”The Monuments, Fine Arts and Archives Program”, en avdelning av konstexperter som följde med de framryckande trupperna. Först efter att Jacques Jaujard övertygat Rose Valland om att de hade ärliga avsikter gav hon dem tillgång till alla de uppgifter hon samlat in. Hon vittnade också mot Hermann Göring vid Nürnbergrättegångarna 1946 och tjänstgjorde under åtta år i franska armén, först som löjtnant, sedan som kapten, i dess konstdivision. Hon fick en rad utmärkelser för sina insatser. Rose Valland gick i pension 1968 men fortsatte att arbeta för att all den plundrade konsten skulle återföras. Hon dog 1980. Jeu de Paume är i dag ett museum för fotografi och på dess vägg finns en stor minnestavla över Rose Valland.

Michael Dee

Rose Vallands ID-kort, utfärdat i november 1942.

I marssol genom Lappporten

De skidade genom Lappporten i strålende marssol. Lage Eriksson berättar om Jägarskolans vinterfjällmarsch värnpliktsåret 1963.

Vi utgick med tågtransport från Kiruna och fortsatte på turskidor, Tegsnässkidor, söderut från Björkliden. Nästa anhalt gjorde vi i Sorsavaggi, där vi grävde snögrottor och sov på renskinn till påföljande dags övningar med lavinsonderingar. Efter ytterligare övningar i

iglooohusbygge, skidade vi på ett led till Abisko, där vi fick sova i tolvmannatält med kaminvärme. Efter en dags vila i kaminvärmén, gjorde vi oss i ordning för nästa dags skidåkning upp till Lappporten. Men där blåste så iskalla nordvästvindar att vi fortsatte förbi Lappportens östra berg Cuonacohkka, där vi fick lä och skön skidåkning i marssolens sken. Från Kaisepakte vid Torneträskets södra strandbrink fick vi bandvagnstolka österut på

sjöisen till Torrakoski vid utloppet i Torneälven, där vi fick sova i tält igen. Under de sista sex milen på skidorna hem till Kiruna, gjorde vi endast korta mat- och vätskestopp för att hinna fram under en dags färd. Dock blev det midnatt innan vi skyttade logementen vid Jägarskolans kaserngård. Där hälsade skolchefen, major Bögvad, oss välkomna hem till Kiruna efter två veckor på skidor i fjällen.

Text och foto: Lage Eriksson

Jägarskolan vid Lappporten 1963: Två veckors vinterfjällmarsch med övernattnin i snögrottor.

Kaspersson

av Einar Lindberg

Hemsöborna

Av August Strindberg

Illustration: Henry Johannes
Del 10 av 12

Resumé:

Carlsson har anlänt till Hemsö för att arbeta som dräng på gården där **änkan Flod** och hennes son **Gusten** huserar. Hans uppgift är att ta hand om jordbruket som är starkt eftersatt. Han övertalar änkan, **Madam Flod**, att hyra ut storstugan till sommargäster, och tysk professor med familj anländer. Carlsson förälskar sig i familjens piga, **Ida**, och våndas när hösten kommer och familjen återvänder till staden. Efter ett besök i staden förstår Carlsson att det inte blir något mellan honom och Ida, och när madam Flod föreslår giftermål börjar de planera. Gusten motsätter sig det men till slut tar de ut lysning. Under bröllopfesten går den berusade pastorn fel och lägger sig, fullt påklädd, att sova i brudparets säng. Carlsson och Rapp lyckas få ut honom, fortfarande sovande, och ner i vattnet vid strandkanten. Han vaknar och skriker.

Och nu blev det folksamling. Carlsson spelade den ädelmodige räddaren ur livsfara och gjorde den medlidsamme samaritanen, himlande sig och beskärmande sig på brutet landsmål, som han alltid tog till, när han skulle vara vek och trovärdig.

– Kan ni tänka er, att jag kommer ner här som rakt av en händelse, och så hör jag något, som plaskar och kvillar, så jag trodde det var en skäl; och så får jag se, att det var våran egen lelle pastor. Å, Herre Je, sa jag ått båssman, jag tror det är sjölve pastor Nordström, som ligger där och klypper med lellvingen. Och så sa jag åt Rapp: Rapp du, spring etter en tross! Och så sprang Rapp etter en tross. Men när vi feck stroppen om det tjocka på'n, så sätter han till att skrika, som om man ville gälla honom. Och se så han ser ut?

Pastorn såg verkligen obeskrivligt svår ut; och karlarne betraktade sin herde med leda blandad med outrotlig vördnad och ville skaffa undan honom så fort som möjligt. Till den ändan gjordes en bår av två par årar och på den lades pastorn, lyftes upp på åtta starka axlar att bäras upp till logen, där han skulle klädas om.

Spelman, som var alldeles full och trodde, att det var frågan om något spektakel, stötte till och drog sta med "Ur vägen, ur vägen för gamla Smittens bår!" Pojkar kommo fram ur buskar och sällade sig till, och professorn, som återfunnit sin förlorade ungdom, satte sig i spetsen och sjöng, och Norman, som inte kunnat hålla tätt med sin musikaliska svada, hade letat fram klaveret.

Men när de kommo upp på gården, rusade kvinnorna till, och när de fingo se pastorn i den sorgliga belägenheten, intogos de av medlidande och förbar-

made sig över den medvetlöse. Madam Flod sprang efter ett sängtäck och kastade över eländet, i trots av Carlssons varningar, och så sattes på varmt vatten och lättes linne och gångkläder av professorn. Och då de kommo upp på logen, lades den sjuke, som han kallades – för ingen ville vara nog vanvördig att vidgå, att han var full – på torr halm. Rundqvist kom med snäppan och ville slå åder, men jagades bort, och när han inte fick sin vilja fram, bad han att åtminstone få läsa något över den sjuke, för han kunde en läsning över vattusiktiga får, men han fick inte alls befatta sig med prästen och ingen annan heller av karltroppen.

Men Carlsson smög upp på sin kammar, ensam denna gång, för att undanröja spåren av sin förödmjukelse. När han kom in och såg förödelsens styggelse i den smutsade brudsängen, erfor han ett ögonblicks svaghet, uttrötad av de sista dagarnes och nattens mödor, och han tänkte på hur annorlunda det skulle ha varit med Ida, om deras förhållande kommit till stånd. Han gick fram till fönstret och tittade ut över viken med en lång svårmodig blick. Molnen därute hade skingrat sig och dimmorna samlade sig i vita flor över vattnet; solen gick upp och bröt in i brudkammaren, lyste på det bleka ansiktet och de urvattnade ögonen, som knepos ihop, som om de stretat emot en frambrytande gråt. Håret låg i fuktiga tovor ner i pannan, den vita halsduken var svartfläckig, rocken hängde slapp. Solvärmen tycktes ge honom en fross-skakning, och farande med handen över pannan vände han sig om inåt rummet.

– Ja, men det är vådligt i alla fall! sade han till sig själv, röck upp sig ur sin slapphet och började riva kläderna ur sängen.

SJÄTTE KAPITLET

ÄNDRADE FÖRHÅLLANDEN OCH ÄNDRADE MENINGAR; JORDBRUKET GÅR NER OCH GRUVDRIFTEN BLOMSTRAR.

Carlsson var icke mannen, som lät obehagliga förnimmelser inverka på sig mer än han ville, utan han hade kropp att ta skurarna, skaka sig och låta det rinna av. Sin ställning som gårdsägare hade han vunnit genom duglighet och vetande, och att madam Flod tog honom till man, var lika mycken vinst för henne som för honom, trodde han. Emellertid, sedan bröllopsoset dunstat av, började Carlsson bli mindre ivrig, säker som han gjorde sig om giftorätt och arv, alldenstund man kunde vänta barnet om ett par månader. Tanken på att göra sig till herre hade han övergivit, då han såg att det inte gick; utan i dess ställe lagade han sig till att göra storbonde. Drog en präktig ulltröja, satte på

sig ett massivt förskinn och anlade sjöstövlar. Tillbragte mycken tid vid chif-fonjékaffén, där hans älsklingsplats var; läste bladen, skrev och räknade mindre än förr, övervakade arbetet med pipa i munnen samt visade ett tynande deltagande för jordbruket.

– Jordbruket går ner, sade han, det har jag läst i bladen; och det är billigare att köpa sin säd!

– Han sa annat förr, menade Gusten, som höll noga reda på allt vad Carlsson sade och gjorde, men inskränkte sig till ett slött underkastande, utan att dock inträda som son åt inkräktaren.

– Tiderna förändras och vi med dem! Jag tackar Gud för var dag jag blir klokare! svarade Carlsson.

Samtidigt började han besöka kyrkan om söndagarne, deltog i allmänna frågor och blev vald till kommunalnämnden. Därigenom kom han i närmare beröring med pastorn och fick uppleva den stora dagen att få säga du till honom. Det var en av hans äregirighets största drömmar och han tröttnade inte på ett helt år att tala om på gården vad han sade och vad Nordström svarade.

– Hör du, Nordström lella, sa jag, den här gången ska du låta mig råda! Och då sa Nordström: Carlsson, sa han, du ska inte vara halsstarrig, fastän du är en klok karl, och en förständig karl, sa han.

Därpå följde en mängd kommunala bestyr, bland vilka brandsyn var den mest omtyckta. Det var att resa omkring på socknens bekostnad och dricka kaffehalvor hos bekanta. Även riksdagsmannavalet, som dock ägde rum långt upp i land, hade sina förförelser och sina små efterslangar, som kändes ända ut i skären. Vid valtiden och även eljes ett par gånger om året kom baronen ut med jaktherrar och ångbåt, och då betaltes femtio kronor för jakträtten på ett par dagar; punsch och konjak rann i nätter och dagar, och man skildes från jägarne med den rotade meningen, att det var schangtilt folk.

Carlsson kom sålunda upp och blev ett ljus på gården: en myndighet med högre förstånd om saker, som de andra ej begrepo. Men det fanns en svag punkt kvar, och som han kände stundtals: han var uppe från land och var ingen sjökarl.

För att utplåna denna sista rangskillnad syntes han börja lägga sig mer ombord med sjösakerna och visade stor lust för sjön. Skurade upp en bössa och for på jakt; deltog i notdragning och skötsättning, samt vågade på längre segelfärder.

– Jordbruket går ner och vi måste forcera fisket, svarade han hustrun, när hon med oro såg kreatur och åker falla i vanhävd.

– Framför allt fisket! Fisket för fiskaren och jorden för jordbrukaren! förkunnade han, numera oemotståndligt, sedan han av skolläraren på kyrkstämman lärt sig lägga sina ord "pallementarist".

Visade sig någon brist i behållningen, så fick man hugga ved.

– Skogen skall gallras, om den ska bli mogen! Så säger åtminstone den rationelle lanthushållaren; jag vet inte, jag.

Och när Carlsson inte visste det, hur skulle då de kunna veta det!

Rundqvist fick jordbruket sig överlätet, Clara kreaturen. Och Rundqvist lade åkern i gräsvall och sov middag till frukost på dikesrenarne, sov middag till aftonvards i buskarne och kastade stål över korna, när de inte mjölkade.

Gusten hölls på sjön ändå mer än förr och återknöt det gamla jägarförbundet

med Norman. Intresset, som ett ögonblick satt alla armar i rörelse, hade fallit bort; att arbeta för en annan muntrade icke vidare, och därför gick det hela lojt, men lugnt, sin stilla gång.

Frampå hösten, ett par månader efter bröllopet, inträffade emellertid en händelse, som verkade likt en kastvind på Carlssons farkost, nyss utlupen med fulla segel. Hustrun kom nämligen ner med ett dödfött, alldeles för tidigt fött foster. Omständigheterna voro dessutom oroande och läkaren förklarade bestämt, att nu var det slut: inga barn mer!

Det var ödesdigert för Carlsson, ty nu hade han endast till utsikt för framtiden att komma på undantag. Som gumman därtill var krasslig efter förlossningen, hotade denna förändring i hans ställning att inträda förr än drömt var. Gällde sålunda att väl begagna tiden, göra sig vän av den orätta mammon, samla i ladorna och tänka på morgondagen.

Nu blev det nytt liv i Carlsson. Åkerbruket skulle i hast upphjälpas; varför, det angick ingen. Timmer fälldes, för det skulle byggas en ny stuga; varför, det behövde han inte skriva någon på näsan; jägarvurmen måste i hast stävjas hos Norman, som än en gång lockades från sin vän; och Rundqvist fångades in och blåstes upp med ökade förmaner. Det plöjdes, såddes, fiskades och timrades, varunder de kommunala bestyren fingo ligga nere.

Samtidigt slog sig Carlsson på husligt liv; satt inne hos sin gumma och läste ibland ett ord för henne ur den Heliga Skrift eller ur psalmboken; talade till hennes hjärta och vädjade till hennes ädlare känslor, utan att rätt kunna förklara sig, vart han ville hän. Gumman tyckte om att ha sällskap och höra någon prata, så att hon satte värde på dessa små uppmärksamheter utan att vidare fästa något avseende på vad dessa dödsberedelser kunde innebära.

En vinterafton, när viken låg, fjärdarne voro ofarbara och man varit instängd fjorton dagar, utan att kunna hälsa på en granne, utan att få ett brev eller en tidning; då ensamheten och snön låg tyngande över sinnena och den korta dagen endast tillät obetydligt med arbete, hade folket samlats i köket och Gusten med dem. Elden brann i spisen och pojkarne sutto och byggde på not; flickorna spunno och Rundqvist satt och slöjdade spadskäft. Snön hade fallit hela dagen och gick redan över fönsterrutorna, så att det såg ut som ett likrum inne i köket, och varje kvart måste en karl ut och skotta från dörren, så att man inte skulle snöa in och inte kunna komma till ladugården att mjölka och nattfodra.

Nu var det Gustens tur att gå och skotta; med oljerocken och sydvästen över sin tröja och uttermössa lagade han sig att komma ut; bände upp farstudörren, mot vilken drivorna lagt sig och stod ute på backen i yran. Luften var svart, snöflingorna voro gråa som malar, stora som hönsfjädrar och singlade ner oupphörligt, oupphörligt, lade sig tyst på varandra, lätt först, tyngre sedan, packade sig och växte. Det gick redan upp på stuguväggen ett gott stycke och endast i fönsternas övre kant skimrade ljusen inifrån igenom. Gusten såg, att det lyste ifrån stugan, där han visste att modern och Carlsson voro inne. En hastigt påkommen nyfikenhet förledde honom att pilla ner den övre snön, så att han fick ett kikhål, och stigande upp på drivan kunde han titta in i rummet. Carlsson satt som vanligt framför chif-

fonjéklaften och hade ett stort papper framför sig, ovanför tryckt med en stor blå stämpel, som såg ut som ritningen på en riksbanksedel; med pennan lyftad i högsta hugg syntes han tala för gumman, som stod bredvid, färdig att lämna henne pennan till någon skrivning. Gusten satte örat till rutan, men han hörde bara ett mummel för dubbel-fönsternas skull. Bra gärna ville han dock ha reda på vad som försiggick, ty han anade, att det rörde honom på det närmaste, och han hade lärt sig, att det var viktiga saker, som kunde avgöras, när man skrev på tryckt papper.

Sakta öppnade han farstudörren, sköt av sig halmskorna och kröp upp för trappan, tills han kom upp på övre farstugolvet. Där lade han sig på magen och med huvudet hängande ner mot dörren kunde han höra vad som talades inne i stugan hos modern.

– Anna Eva, förkunnade Carlsson med en ton mellan kolportörens och kommunalmannens, livet är kort och döden kan komma över oss, innan vi veta det. Vi måste därför vara betänkta på att gå hädan, antingen det nu sker i dag eller i morgon, det är alldeles detsamma! Skriv därför nu så gott först som sist.

Gumman tyckte inte om att höra så mycket om döden, men Carlsson hade nu i månader inte talat om annat, så att hon endast hade ett lamt motstånd att sätta mot det talet.

– Ja, men sir Carlsson, alldeles detsamma är det inte mig, om jag dör i dag eller om tio år, och jag kan leva länge än.

– Asch, jag har inte sagt att du ska dö, jag har bara sagt, att vi kan dö, och om det sker i dag eller i morgon eller om tio år, det är alldeles detsamma, då det ändå ska ske! Skriv bara!

– Ja, men det förstår jag inte, strävade gumman emot, som om döden ville komma och ta henne, det kan väl inte ...

– Jo, men det är alldeles detsamma, när det ändå ska ske! Kanske det inte är så! Jag vet inte, jag! Skriv i alla fall!

Det var som att lägga ett rep om halsen och dra till, när Carlsson kom med sitt: Jag vet inte, jag, och gumman kunde inte reda sig längre, utan gav efter.

– Nå, vart vill han komma nu? frågade hon uttröttad och uttråkad av det långa talet.

– Anna Eva, du ska tänka på dina efterkommande, ty sådan är människans första plikt; och därför ska du skriva.

I detsamma öppnade Clara på köksdörren och frågade utåt efter Gusten, som icke ville röja sig och därför förblev tyst utan att dock kunna höra vad som följde inne i stugan.

Clara gick tillbaka in och Gusten klättrade ner, stannade utanför stugdörren och hörde de sista avgörande orden från Carlsson, vilka läto honom sluta till, att skrivningen var verkställd och ett testamente uppsatt.

När han kom in i köket igen, såg folket, att det var något med honom. Han talade i förtäckta ordalag om att han skulle knäppa en räva, som han hört skrika, om att det vore bättre att gå till sjöss än sitta hemma och låta lusen äta sig, att lite vitt ibland fodret kunde ge kampar kurage, men också sätta döden på dem, om det blev för mycket.

Carlsson var däremot vid kvällsbordet ytterst människovänlig, underrättade sig om Gustens arbetsplaner och jaktavsikter, tog fram timglas och lät den vita sanden rinna, ty, sade han, ”minuterna äro dyra; låtom oss ock äta och dricka, ty i morgon skola vi dö! Tjo!”

Gusten låg länge vaken om natten, och många mörka tankar och svarta planer korsade sig i hans huvud; men han var ingen stark själ, som kunde ändra omständigheterna efter sitt sinne, sätta om tankar i handling, utan när han tänkt igenom en sak, lämnade han den såsom fullbordad.

Efter att ha sovit några timmar och drömt om andra saker, var han lika glad igen och lät udda vara jämnt, litande på att med dag skulle komma råd, att rättvisan väl skulle ha sin gång och mera sådant.

Våren kom igen, svalorna reparerade sina bon och professorn kom tillbaka.

Omkring hans stuga hade Carlsson under årens lopp röjt en trädgård, planterat syrener, till vilka han hämtat skott och ympar från prästgården, fruktträn och bärbuskar, sandat gångar och anlagt bersåer. Det började därför se herrskapslikt ut på gården. Och ingen kunde neka, att utbördingen dragit in trevnad och välstånd med sig, att han fått kreatur och åker i hävd, hus och stängsel i stånd; till och med priset på fisken hade han drivit upp i staden och inrättat sig med ångbåten, så att de långa tidsödande stadsresorna icke mer behövde göras.

Nu, när han slappade av och var trött samt hölls med bygget på sin stuga, så klagade man.

– Gå på ni själva, nu, får ni se hur gott det är! svarade Carlsson. Var och en för sig och Gud med oss alla!

Och han hade nu sin stuga under tak, började anlägga trädgård och plantera omkring den, väga och röja. Och han hade byggt sin stuga med en viss smak, så att den skämde ut de andra. Den hade bara två rum och kök nere, men den såg ändå ståtligare ut än de gamla stugorna på gården, man kunde inte säga, vad det låg i. Om han rest takstolarne i höjden och låtit takskägget springa långt ut över väggen; eller om det låg i att han sågat ”krucifixor” i täckbräderna, eller om det var verandan, som han satt upp framför dörren med några trappsteg. Där var inga dyrbarheter, men det såg ändå litet villaaktigt ut. Röd var hon som en ko, men knuttimret var svart i ändarne och panelat; fönsterbräderna voro vitstrukna och verandan, ett lätt tak på fyra stolpar, var blåmålad. Och så hade han haft förstånd att välja plats, alldeles under berggroten och så att två gamla ekar råkade stå mitt framför, ungefär som början till en påtänkt allé eller park. Och när man satt på verandan, hade man deri vackraste utsikten: viken med vas-

sarne, den långa gröna källängen och en sänka genom kalvhagen, så att man såg båtarne längst bort i sundet.

Gusten gick och blängde på allt detta, önskade det ogjort och såg det an som på en geting, vilken hålls med att slå fast sitt näste under takstolarne och som han gärna ville krasa bort, innan den lagt ägg och kanske blir kvar med sin avkomma. Men han hade inte kraft att ta dän honom, och därför blev han sittande.

Gumman var krasslig och tyckte, att allt var bra som det gick, och i förkänslan av det rammel, som skulle uppstå, när hon gått all världens väg, såg hon icke ogärna, att hennes man, för det var han i alla fall, skulle ha ett tak över huvudet och inte gå som en stackare. Hon förstod inte rättssakerna, men hon hade en aning om, att allt icke var rätt tillgånget med bouppteckning, arvskiften och testamenten, men det fick bli sedan, bara hon slapp ifrån det, och någon gång skulle det bryta löst, om inte förr, så den dagen, när Gusten måste tänka på att gifta sig, och några sådana tankar torde någon ha satt i huvudet på'n, för han var inte sig lik mer, utan gick och såg vurmig ut.

En eftermiddag i slutet av maj stod Carlsson i sitt nya kök och murade på spisen, då Clara kom och ropade honom:

– Carlsson, Carlsson, professorn har kommit ut med en tisk herre, som söker honom!

Carlsson fick av förskinnnet, torkade händerna och gjorde sig i ordning ta emot, nyfiken vad det ovanliga besöket kunde gälla.

Kommen ut på verandan stötte han på professorn, som medförde en herre i långt svart skägg och som såg skarp ut.

– Direktör Diethoff vill tala till Carlsson, sade professorn och visade med en gest på sitt sällskap.

Carlsson borstade av en sittplats på verandans bänk och bjöd sitta.

Direktören hade inte tid att sitta, utan frågade på stående fot, om Rågholmen kunde få köpas.

Carlsson undrade till vad ändamål, ty holmen var kanske tre tunnland stor med bergknallar, lite granskog och endast obetydligt fårbete.

– Till industriellt ändamål, uppgav direktören och frågade, vad den kostade.

Carlsson var villrådig och bad om betänketid, tills han kunde utlura, vad det var som gav holmen dess oväntade värde. Men det var icke direktörens mening, att han genast skulle få veta det, utan han upprepade än en gång sin frå-

ga om vad holmen kostade och tog åt bröstfickan, där en tjock ansvällning, synlig genom klädet, antydde, att här fanns moltum!

– Å, den kan väl inte vara så dyr, menade Carlsson, men jag måste tala vid gumman och sonen först.

Och så sprang han ner till stugan; blev borta en bra stund och kom igen.

Nu såg han brydd ut och tycktes ha svårt att komma fram med sin anhållan.

– Säg själv, direktören, vad han vill ge, klämde han slutligen fram.

Nej, det ville inte direktören.

– Nå, om jag säger fem, så tycker herrn väl inte det är för mycket, fick Carlsson fram med andan i halsen och svetten i pannan.

Direktör Diethoff öppnade rocken, tog fram plånboken och lade fram tio stycken hundrakronor.

– Här är ett så länge i hand och de fira kommer på höst. Är det rätt?

Carlsson höll på att dabba sig; men gjorde våld på sina översvallande känslor och svarade tämligen lugnt, att det var rätt, oaktat han bara menat fem hundra kronor, men fått i tusen. Därpå gick man ner till gumman och sonen för att underteckna köpekontraktet och kvittera summan. Carlsson blinkade och grinade åt de båda kompanjonerna, att de skulle hålla med, men de förstodo ingenting.

Slutligen tog gumman på sig glasögonen och läste, efter att ha skrivit under.

– Fem tusen! skrek hon. Vad i allan dar, men Carlsson sa ju hundra.

– Sa jag! tyckte Carlsson. Nej, du hörde orätt, Anna Eva. Kanske jag inte sa tusen, Gusten? Här blinkade han alldeles rysligt, så att direktören såg det.

– Ja, nog tyckte jag han sa tusen! höll Gusten med så gott han kunde.

Skrivningen var över och direktören förklarade nu, att han ämnade för sitt bolags räkning ta upp en fältspatgruva på Rågholmen.

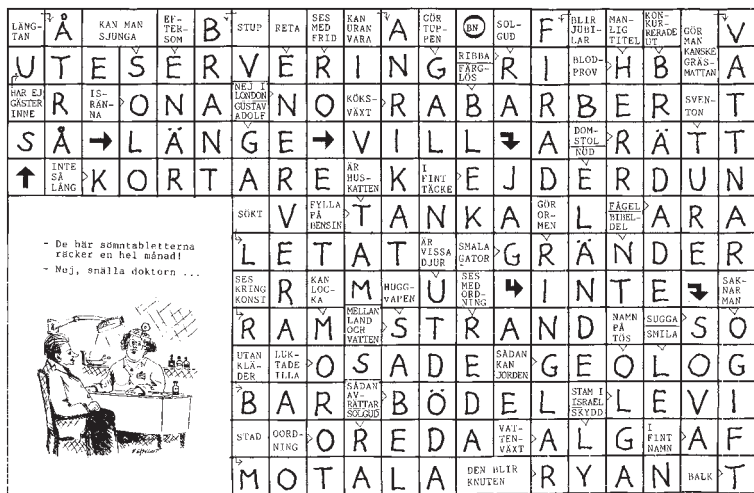
Ingen visste, vad fältspat var, och ingen hade nånsin tänkt på den skatten, utom Carlsson, som nog hade haft sina tankar ditåt, men saknat kapital, drog han till med.

Direktören omtalade då, att fältspat var en röd stensort, som nyttjades på porslinsfabriker. Om åtta dar skulle förvaltarens hus, som redan var beställt på snickerifabriken, vara uppsatt, om fjorton skulle arbetarkasernen av trä stå på sin plats och med trettio man skulle arbetet vara i gång.

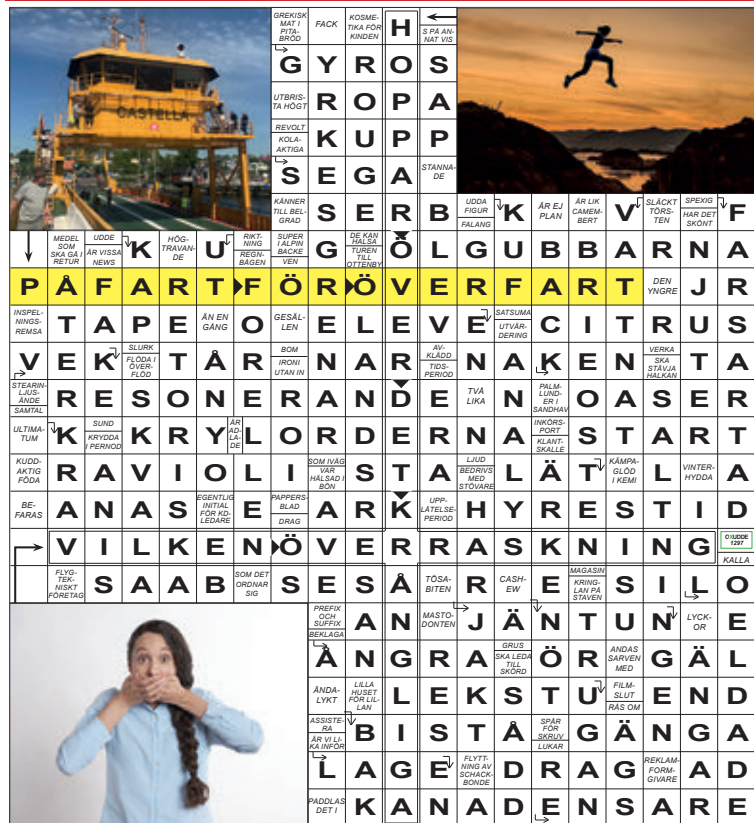
Och därmed reste han.

Fortsättning i nästa nummer

LÖSNINGEN BILDKRYSSET 10

LÖSNINGEN STORA KRYSSET 10

Pristävlingen vecka 10
NATURFRÅGAN

Rätt svar: Lövsångare

© Hasse Jansson

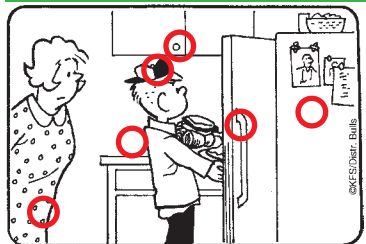
Lösning till Nian

gill glis gnäll GNÄLLSPIK gäll
iklä ilsk kling kläng källing
känslig lins längs länk läns läsk
läskig läslig pilk pill pilsk pling
päll päls sill skäl -ig skäll slig slik
sling slip släng släp -ig snäll spill
sälj säll älling älsklig älskling.

Lösning till 3 x 3

Fråga 1: Liv Ullman
Fråga 2: Kristinehamn
Fråga 3: Morkulla

Finn sex fel

Eventuella fel i veckans kryss
eller tävlingar publicerar vi på
vår hemsida, under "Rättelser".
www.kvallsstunden.se

Lösning Sudoku - lätt

3	4	7	9	2	6	1	5	8
9	2	1	5	3	8	7	4	6
5	6	8	7	4	1	2	3	9
6	8	3	1	5	2	4	9	7
7	9	5	4	8	3	6	2	1
4	1	2	6	7	9	3	8	5
1	5	4	3	9	7	8	6	2
8	3	6	2	1	5	9	7	4
2	7	9	8	6	4	5	1	3

Lösning Sudoku - svår

4	9	8	6	5	2	3	7	1
1	6	2	4	7	3	5	9	8
7	3	5	1	8	9	6	4	2
9	8	4	3	6	1	2	5	7
3	1	7	5	2	4	9	8	6
2	5	6	7	9	8	1	3	4
8	4	9	2	3	6	7	1	5
6	7	3	8	1	5	4	2	9
5	2	1	9	4	7	8	6	3

Lösning Lilla krysset

S	A	S	E	S	T	K
O	S	A	N	N	A	L
N	E	G	A	L	N	E
N	A	M	I	K	O	N
S	O	R	V	R		
T	O	R	A	N	D	A
O	K	S	A	D	E	L
R	E	S	A	N	S	E
M	Y	R	A	V	S	K

PERSONLIGT

När du svarar på en personlig
annons så skicka ditt brev till:

Kvällsstunden,
Box 1080, 721 27 Västerås
Ange på kuvertet till vilken signatur vi
ska vidarebefordra ditt svar.

Jag är en 71-årig kvinna

som söker en trevlig man. Jag
löser korsord, tycker om att
laga mat och baka samt resor
till landet på sommaren.
Svar till
Finländska 357

Liten jeansstjej letar efter

en trygg axel att luta sig mot.
Jag, född -42, har en varm hand
att hålla i. Vill du möta våren
med mig? Fika i vårsolen och
promenader m.m. om vi trivs
ihop. Ser fram mot en fin vår
hand i hand med dig. Svar till
S/v Skåne med omnejd 358

Nytt år - nya utmaningar

Vill gärna lära känna en trevlig,
sympatisk, kärleksfull man 79-
80 år. Rök- och spritfri. Jag är

en 78-årig kvinna, ungdomlig,
glad, skötsam och enkel. Finns
du man, en trygg hand att hålla
i. Intr: Resor, andligt m.m.
Växjö med omnejd.
Svar till
Stora famnen 359

Omtänksam/ödmjuk kvinna

sökes av en likasinnad, mycket
ensam 65-årig kille. Intressen
är att motionera, gå, träna på
gym. Gillar att simma och bada,
ute som inne. Spelar/sjunger.
Röker inte och dricker inte.
Ej pub eller krog.
Svar till
Ensam man 360

Äldre man önskar

kontakt med kvinna. Jag är
snäll, kramgo och generös. Är
185 cm lång, bruna ögon, har
varit mörk. Tycker om djur, na-
tur, korta bilturer m.m. Du får
veta mer om du hör av dig.
Svar till
Ny vår! 361

Relativt välbehållen man

70 år, rök- och spritfri. Längtar
efter en kramgo kvinna/tjej,
65-70 år. Intressen är resor, na-
turen, läsning och god mat.
Svar till
Hallandsvår 362

Var finns du 70+ kvinna

ärlig, kramgo, rökfri, trygg och
skötsam. Vi är goa människor
som förgyller vår framtid med
musik, resor, bad, även lite
dans. Eget hus, sunda vanor.
Gärna från nv. Skåne, södra
Halland. Svar till
Du och jag 363

Träff i pingst!

59-årig kvinna i Svealand söker
man som kan ge och ta emot
kärlek. Mina intressen är djur,
natur, TV, hemmakvällar, läsa,
bilturer, marknader, antikt, ku-
riosa, mat, fika, musik, hem-
slöjd. Jag är rök- och spritfri.
Svar till
Hjärtrud 364

Behagligt sval är natten

Behagligt sval är natten
så vackert är ditt hår
när det faller ner och
döljer ena kinden
Förälskad har jag blivit
din närhet till mig när
och sorgerna, dom
blåser bort med
vinden

En dröm som blivit sann
en dröm om kärleken
jag älskar dig, och håller
dig i handen
Förälskad har jag blivit
i dig, mitt hjärtas vän
kom, låt oss knyta
samman
kärleksbanden

Mitt hjärta känns
så ömt
när du framför mig står
och ditt leende förtrollar
mina sinnen
Förälskad har jag blivit
så förälskad som det går
min älskling, låt oss
skapa flera minnen

Behagligt sval är natten
behagligt skön är du
ditt hår, din kind, ditt
leende så sött
Förälskad har jag blivit
säg, vill du bli min fru
Du änglabarn,
det ljuvaste jag mött

STIG WIKMAN

VECKANS VINNARE!

1:a pris: två trisslotter
2:a - 6:e pris: en trisslott

BILDKRYSSET 10

1:a pris:

H-O Gustavsson, Uppsala.

2:a - 6:e:

Ing-Brith Jansson, Ervalla; Karl-
Gunnar Hägg, Skellefteå; Ulf Jä-
geberg, Trosa; Birgitta Olausson,
Lindome; Carl-Eric Olsson, Ny-
kvarn.

STORA KRYSSET 10

1:a pris:

Anneli Olsson, Jukkasjärvi.

2:a - 6:e:

Roland Götesson, Målsryd; Tom-
my Bengtsson, Limhamn; Ulla
Lunnhed, Reftele; Rigmor Ågren,
Katrineholm; Iris Wennström,
Gällivare.

PRISTÄVLING 10

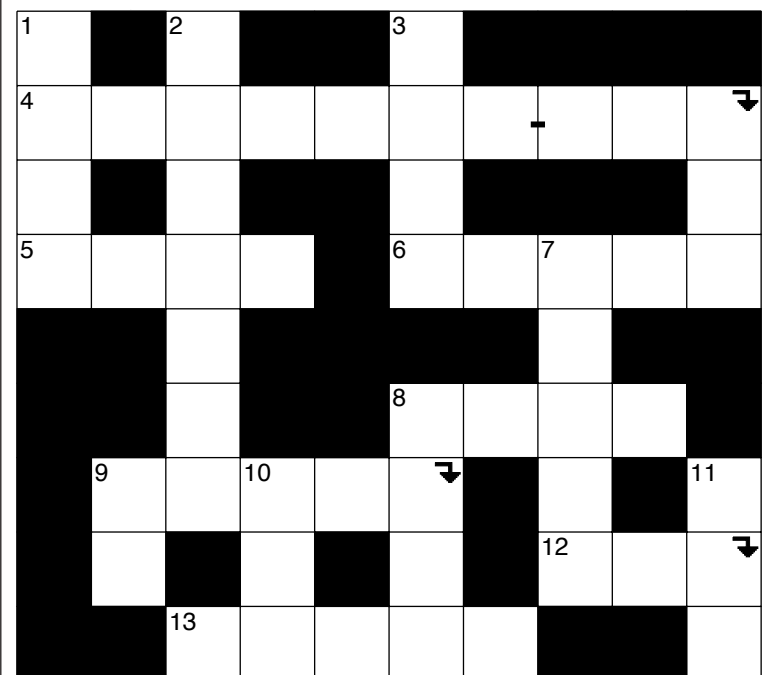
1:a pris:

Lars Karlsson, Varnhem.

2:a - 6:e:

Thomas Spelkvist, Örebro; Inga-
Lisa Gustavsson, Trollhättan;
Gunilla Rotter, Västerås; Linda
Olsson, Uddevalla; Inger
Bergsten, Hällefors.

Melodikrysset vecka 13

Melodikrysset sänds lördag klockan 10.03 i P4. Lösningen skall
vara inne senast onsdag nästa vecka.

Adress: Melodikrysset, Sveriges Radio P4, 109 12 Stockholm.

Namn:

Adress

Postadress

Berättargrupp ger ut bok om bondeliv

Det började med att en grupp lantbrukare ville utbyta minnen. Därför bildade de en berättargrupp – där samtalen utmynnade i ett bokprojekt. Nu har boken ”14 berättelser om livet som bonde” gjort succé.

År 2012 bildades en ”bondegrupp” av SPF i Järna, Hölö-Mörkö i Södermanland.

Gruppen bestod ursprungligen av tolv ”seniorer med fötterna i den svenska myllan” som träffades för att utbyta minnen och erfarenheter från sin barndom och sin tid som bönder.

– Vi träffades först hemma hos varandra, berättade och diskuterade. Vi delade intresset av lantbruket i gamla tider och alla har lång erfarenhet, från lie till skördetröska. Alla var väldigt talföra, många intressanta uppgifter kom fram och vi fortsatte efter en tid med gemensamma studiebesök på gårdar, kvarnar och sågar, berättar Allan Sundqvist, en av gruppens medlemmar, för *Kvällsstunden*.

Då föddes tanken: Varför inte göra en bok?

– Vi ville dokumentera och använda de berättelser som kommit fram. Många visade också intresse av att ta del av informationen i bokform. Och vi i gruppen drevs av ambitionen att göra människor uppmärksamma på vilken oerhörd förändring svenskt jordbruk gått igenom på bara en mansålder, säger Allan Sundqvist.

Nu gled gruppen över i arbetet att skapa en bok. En av utmaningarna var begränsningen.

– Alla hade mycket att berätta, men vi hade bestämt oss för att göra boken lättillgänglig. Vi beräknade ungefär tre sidor per berättelse, så att läsaren orkar läsa igenom dem, säger Alf Johansson.

Minnen i bokform

Boken växte fram och i 14 intervjuer får läsaren ta del av minnen av arbetet på gårdarna förr och reflektioner kring hur jordbruket förändrats.

Som det står i bokens förord:

Från lie, slåttermaskin, hässjning, handmjölkning och höslåtter, där alla i familjen hjälptes åt och gemenskapen på dikeskanten när den efterlängtrade kaffekorgen anlände – till skördetröska, inplastare, mjölkrobot och en ensam man i en traktor där sällskapet är radions P4-program.

Efter att SPF bidragit med en slant och ett tryckeri i Vingåker gett ett förmånligt pris trycktes boken i slutet av förra året.

De första två hundra exemplaren sålde slut på 14 dagar – och hittills har ytterligare två upplagor tryckts.

– Boken blev en populär julklapp, konstaterar Allan Sundqvist.

Arbetet i gruppen – som del-

Fyra av eldsjälarna som dokumenterat livet som bonde, från 1930-talet till i dag. Från vänster Allan Sundqvist, Ingrid Sundqvist, Görel Bergkvist och Alf Johansson.

vis byggt på de 138 intervjuer som Allan Sundqvist tidigare genomfört – har tydliggjort hur mycket som har hänt sedan början av 1900-talet.

– År 1900 var 95 procent av svenskarna på något sätt involverade i lantbruket. Det manar till eftertanke och visar hur stora förändringar samhället gått igenom på drygt hundra år. Och min uppfattning är att förändringarna tog fart på allvar efter kriget, säger Allan Sundqvist och tillägger:

Många livsöden

– Förr var jordbruk mycket mer småskaligt, bönderna ”kände” varje ko. Våra intervjuer med yngre, aktiva bönder visar hur stora skillnaderna är. I dag är gårdar företag med stor drift och en ung bonde kan ha 240 kor på sin gård och arbetar med helt annan utrustning än generationerna före.

Gruppens intervjuer har gett insikter i många livsöden, vissa har skapat ett särskilt avtryck.

– Min farmor Emilia var född 1892 och hade tre syskon. De växte upp tillsammans på en liten arrendegård i Odensvi socken norr om Köping. När lillebror Axel var sex år råkade han ut för en olycka, skar sig illa i foten på en glasflaska. Det enda sättet för Axels far var att skjuta honom med häst och trähjulskärna en mil till lasarettet i Köping. Vid ankomsten var Axel medvetlös, men livet gick att rädda i sista stund. Däremot fick han en hjärnskada som aldrig gick att reparera. Axel kunde trots detta arbeta som dräng hos min farmor och farfar ända till över 60 års ålder. Det ger en tankeställare och visar den enorma förändring av färdmedel och arbetsförhållanden som skett på ett par generationer, säger Alf Johansson.

Nu fortsätter arbetet.

– I början av mars startade Solveig Blohm och jag en grupp med 18 kvinnor som ska minnas och berätta om kvinnans viktiga roll på en bondgård, säger Görel Bergkvist.

Viktig kvinnohistoria

Ingrid Sundqvist avslutar:

– Kvinnohistorien är viktig, kvinnorna har spelat en avgörande roll för att få lantbruken att fungera. På små och medelstora gårdar hade de ofta ansvaret för mjölkningen och arbetade med jordbruket hela dagarna. Men på kvällarna fanns ingen vila, då hade kvinnorna också ansvaret för barnen, matlagningen och hushållet.

Så den viktiga dokumentationen fortsätter – men en ny bok att vänta!

Text och foto:
Kalle Östgren

Boken ”14 berättelser om livet som bonde” för ett kulturarv vidare.

KRÖNIKA

Oron kan vara farligare än viruset

Alla pratar corona-kris. När jag skriver har vi fått ”reseförbud”, Danmark och Norge har stängt gränserna. Helgen har gått åt till avbokningar: en språklektion försvann på grund av snuva, teaterföreställningen på Cirkus blev inställd genom att salongen var för stor, ett årsmöte blir styckat, ett studiebesök blåstes av, ett viktigt möte blir kanske, kanske inte ...

När du läser kan det vara helt andra förutsättningar och regler. Ingen kan veta vad som händer och vilka drag som görs centralt: på stan har det varit ganska lugnt, en del som drev lite planlöst i surblåsten.

Själv gick jag och söndagskikade på vår guldbro som kommit medelst en våldsamt vågig resa från Kina. Ja, den är inte guldig än men ska bli där den placeras mellan Gamla stan och Söder mitt i Stockholm. En given turistatt-

raktion; färden till Europa har skapat intresse.

I en trapp mötte jag en kvinna som pratade högt i telefon: ”Tänk så många äktenskap som kommer att börja sva-ja.” Hon tänkte på familjer som drabbas av karantän, hemarbetande föräldrar och barn som kan tvingas vara hemma från skolan ... Tvång och elände staplades i den luren.

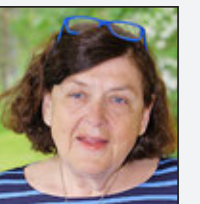
Det var i vilket fall tomt. Jo, glest på restauranger, lite folk på bussar och tåg, tomma läktare när tv-program och idrottsevenemang körs utan publik. Men det värsta av allt: det är tomma hyllor, där det ska vara toalettpapper är det tomt. På lilla näraffären får jag veta att toapapper, torrjäst och mjöl med automatik promenerat ut ur butiken ihop med hushållsrullar ... Det vittnas också om hamstring av handsprit och receptfria mediciner. Och jag har sett

en räknande upp tolv kilospaket med spagetti.

Nu är det exakt hundra år sedan Spanska sjukan kom till Arjeplog. Du får ta till kartan och följa Inlandsbanan till Arvidsjaur, ta bussen vidare en timme innan du är i Arjeplog efter Silvervägen. Andra bemärkta platser nära är Vuoggatjölme och Nasafjäll. Sjukdomen drabbade unga, hade ett våldsamt förlopp och följde handelsmän som kommit för den traditionella vintermarknaden. Marknadsbesökare dog på väg hem på skidor, i snödrivor och på hästskjutsar. Spädbarn hittades bland döda när grannar hört råmande kor och inte sett några fotspår. Ingen läkare, inte riktig väg och ingen antibiotika. Inte radio och tv som rapporterade. Av Arjeplogs 3 225 invånare dog 87. Jämtland drabbades också hårt med 1 247 döda. Totalt i Sverige över

20 000. Hongkong, aseaten, fågelinfluensan, mul- och klövsjuk ... Det är en del som passerat utan att sätta några särskilda spår i folkhemmet.

För övrigt är jag absolut säker på att coronaviruset, vad som än händer, kommer att finnas som andra bemärkta dagar och tider i allas minne: som Palmemordet, skottet mot Kennedy, tsunamin. Jag är lika säker på att det kommer att finnas folk som generat ska berätta att dom greps av masshysteri och egoism och glömde att vi nu är lite utsatta ihop med riktigt drabbade som far svårt illa i flykt-tingläger på gränsen till Grekland och i Syrien. Och jag tror att oron säkert är farligare än själva viruset.

Christina Falkengård

Nästa nummer kommer senast onsdag den 1 april